
SZÖVEGÉRTÉS–SZÖVEGALKOTÁS „A”

1–4. ÉVFOLYAM

PROGRAMTANTERV

TARTALOM

GYERMEKBARÁT PROGRAM

A 6–10 ÉVESEK FEJLŐDÉSÉNEK JELLEMZŐI AZ ÍRÁS- ÉS OLVASÁSTANULÁS SZEMPONTJÁBÓL
A PROGRAM JELLEMZŐI
A PROGRAM GYAKORLATI FELHASZNÁLÁSA
A PROGRAM ALKALMAZÁSI KÖRE

A KOMPETENCIATERÜLET ÁLTALÁNOS FEJLESZTÉSI CÉLJAI ÉS FELADATAI

A TANULÁSI TELJESÍTMÉNY ÉRTÉKELÉSÉNEK ALAPELVEI

A KOMPETENCIATERÜLET RÉSZLETES FEJLESZTÉSI PROGRAMJA

NAPI KÉPESSÉGFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGEK
ÁLTALÁNOS ALAPOZÁS
I. BESZÉDKÉSZSÉG, SZÓBELI SZÖVEG MEGÉRTÉSE ÉS ALKOTÁSA
II. OLVASÁS, AZ ÍROTT SZÖVEG MEGÉRTÉSE
III. ÍRÁSBELI SZÖVEGEK ALKOTÁSA, ÍRÁSKÉP

VÁRHATÓ EREDMÉNYEK A NEGYEDIK ÉS HATODIK OSZTÁLY VÉGÉN

GYERMEKBARÁT PROGRAM

A program célja, hogy dinamikus és rugalmas megoldást kínáljon egy korszerű és nyitott, a 21. században felnövő gyerekek fejlesztési igényeire figyelő „új iskola” megvalósulásához – felhasználásra kész tanítási program kidolgozásával.

A programfejlesztő modernizáció bázisa a közös bölcsesség, mely vidéki és fővárosi, alternatív és többségi iskolák megújulás iránt elkötelezett gyakorló pedagógusainak és az alsó tagozat eredményes és ismert szakértőinek együttműködése, összehangolt munkája révén nemesedett koherens egésszé. Tevékenységük lényege, hogy a kisiskolások nevelésének legkiválóbb hagyományait megőrizve és továbbfejlesztve, az alternatív pedagógiák jól bevált gyakorlati tapasztalatait felhasználva, egyúttal a neveléstudomány legújabb eredményeire is építve új utakat keressenek a kisiskolások kommunikációs kultúrájának, a szövegértés, szövegalkotás kompetenciaterületének a mainál eredményesebb fejlesztéséhez.

A 6–10 ÉVESEK FEJLŐDÉSÉNEK JELLEMZŐI AZ ÍRÁS- ÉS OLVASÁSTANULÁS SZEMPONTJÁBÓL

A gyermeki fejlődés első szakaszában a járás tanulásában, a beszéd és a gondolkodás elsajátításában a *nyelvnek fontos közvetítő szerepe van*. Az iskoláskor *első éveiben a beszéd és a mozgás* szorosan összekapcsolódik. Éppen ezért a mozgás, a beszéd és a gondolkodás közötti kapcsolatnak kulcsszerepe van az anyanyelvi nevelésben. A nyelvi tapasztalás minden szintjén – a hangok képzésétől az ábécé betűin a mondat szerkezet ritmusán át – a mozgás átalakulásával találkozunk. A nyelv és a beszéd segítségével a gyermekben az elsajátított mozgás új minőségben tükröződik. Így a megtanult mozgások hatnak az emlékezet és a gondolkodás fejlődésére is. A mozgásemlekezet a verbális emlékezet fejlődését és a konkrét-műveleti gondolkodás differenciálódását segíti. (Például a mozgáselemek sorrendjének felismerése, tudatosodása a konkrét és elvont gondolkodás szerialitásának fejlődéséhez is hozzájárul.)

A mozgás és a beszéd közötti kapcsolat ápolását szolgálja, ha a kezdő szakaszban közösen mondott és megtanult verseket, mondókákat és énekeket a vers vagy az ének tartalmát, hangulatát követő vagy a ritmusához illeszkedő mozgássor kíséri. Az anyanyelv tanulásához szükséges háttérképességek ápolása is a kezdő szakasz feladata, ennek feltétele az egész testtel történő mozgást erősítő, a térbeli tájékozódás képességét fejlesztő és a saját test érzékelését segítő játékos feladatok rendszeres gyakorlása.

Az orientációs gyakorlatok – testföldrajz, ujjgyakorlatok – segítik a térbeli és a saját testen történő tájékozódást, a finommozgás-koordinációt, emellett a jobb és bal kéz, a jobb és bal láb biztos felismerésével közvetlenül is hatnak az írás- és olvasástanításra.

A gyermek saját testének megismeréséből kiinduló térérzékelés tudatos megragadása és az ujjgyakorlatok során elsajátított kézügyesség az írástanítás alapfeltételeihez tartoznak.

A térérzékelés és az ujjak mozgékonyasága fonaljátékkal, kézimunkával – elsősorban kötéssel, horgolással – és „formarajzzal” egyaránt fejleszhető. A különböző tevékenységek által változatosan és élményszerűen segíthetjük az írás- és olvasástanuláshoz szükséges alapvető képességek kibontakozását.

A formarajz a Waldorf-iskolák speciális tantárgya. Célja, hogy felébressze a gyerekek forma- és térérzékét. A formák mozgáson keresztüli átélése lehetővé teszi a gondolkodásnak az intellektuális formákba való viszszalépés nélküli fejlődését. A formarajz szolgálhat a diszlexiás gyermekeknél esetleg felmerülő térérzékelési problémák enyhítésére.¹

A fonaljátékok során kezünkkel, ujjainkkal különböző alakzatokat formálunk a fonalból. A fonalazás a testséma, a térbeli tájékozódás, az oldaliság, a szem-kéz koordináció, a sorrendiség (szerialitás), a figyelem, az emlékezet erősödését segíti.

A kötés folyamatának elsajátítása és gyakorlása fejleszti mindkét kéz mozgékonyágát és a róluk való tudatosságot; miközben a figyelmünkkel állandóan követjük az ujjaink mozgását.

¹ A formarajz tanterve a Magyar Waldorf-iskolák kerettantervében található, Magyar Waldorf Szövetség, 2004

A különböző formák síkbeli ábrázolásának gyakorlata a betűk bevezetését közvetlenül megelőző és azt megalapozó tevékenység. A formarajz kiindulópontja az egyenes és a görbe vonal. E két forma különböző variációit a gyakorlás során először a mozgáson keresztül ragadják meg: a gyerekek az egész testükkel átélik, lejárják, a végtagjaikkal végigkövetik, elmutatják, tekintetükkel képzeletben is letapogatják, míg végül a füzetbe is lerajzolják. Az a képesség, amely a formarajz segítségével kifejlődik, a korábban megélt formáknak az átélés és a mozgás segítségével történő tudatosítása. Ezeknek a formáknak a tudatos testi átélése megalapozza az írástanulást. A függőleges–vízszintest, az egyenes–görbét, a fent–lentet, a hegyes–tompát így nem mint elvont fogalmat közvetítjük a gyerekeknek.

A PROGRAM JELLEMZŐI

Pedagógiai alapdokumentum a kisiskolások (a 2007-es Nemzeti alaptanterv szemléletének és tartalmának megfelelő) ún. „kompetencia alapú” fejlesztéséhez a szövegalkotás és szövegértés területén.

– A magyar nyelvi és irodalmi nevelést a program a nyelvi tevékenységek komplex fejlesztésére alapozza. A tanítási feladatokat a szövegértés, szövegalkotás fejlesztésének rendeli alá.

– A program – tartalmának felfelé nyitott, többféle elágazási lehetőségnek utat engedő szabályozottságával – kedvez a gyakorlati felhasználásban szükség szerint alkalmazható többféle módszertani eljárásrendszer alkalmazásának, a sokszínűség eredményességét szolgáló érvényesülésének.

– A tanulási motiváltság fenntartása érdekében – amely motiváltság az élethosszig tartó tanulás szempontjából meghatározó –, a korai tanulási kudarcok megelőzésére elvárja a szükség szerint *megnyújtott alapozó szakaszok* beépítését a tanulás folyamatába (pl. az olvasás és írás jelrendszerének elsajátítása előtt vagy az elemi szintű anyanyelvi ismeretek tudatosításának előkészítéseként).

– A gyermek egyéni fejlődési jellemzőihez igazodó pedagógiai szemléletmód ösztönzésével növeli a *sajátos nevelési igényű diákok* együttnevelésének, eredményes fejlesztésének esélyeit.

– Kompetencia alapú tanulási stratégiát részesít előnyben, ezért – tekintettel a korosztály jellemzőire – a kezdő olvasás- és írástanításban kiemelt szerepet szán a cselekvéses tanulásnak.

– Legmarkánsabb új vonása, hogy a kompetenciaterület fejlesztési feladatait, illetve azok megvalósulását a program nem tanévekben, hanem folyamatban jelöli meg. Ezzel:

– reális esélyt teremt a tanulók kulturális, képességbeli és tanulási szükségletekben megmutatkozó különbözőségeinek kezeléséhez,

– minőségi elmozdulást hozhat a lényegesen hatékonyabb alapozás tekintetében,

– alkalmazásával megelőzhető a lemorzsolódás, feleslegessé válik a szegregáció.

– A diákok fejlesztéséhez javasolt tevékenységrendszer a tapasztalatszerzésre épülő megismerést, a kooperatív tanulási technikákat és az egyéni fejlettséghez igazodó differenciált fejlesztést generálja, mely kikényszeríti az ilyen irányú taneszközfejlesztést és metodikai kultúra elterjedését.

– A *nyelvtan tanítását* nem a leíró nyelvtan rendszerére építi fel, hanem kommunikációs helyzetekben, így – azaz a kommunikációs szándék és a közlésben betöltött szerep szempontjából vizsgálva a nyelv alkotó elemeit – tervezi a nyelvhasználat tudatosításának és igényessé fejlesztésének folyamatát.

– A tanulást a nyelvtan tanulásában is az induktivitás és a problémacentrikusság jellemzi. Azaz az ismeretek helyett a képességfejlesztés kerül a középpontba, melyben a tapasztalásé, a problémamegoldó feladathelyzetekből kiinduló, készségeket fejlesztő gyakorlati tevékenységé a vezető szerep. Ily módon lehetővé válik, hogy a kisiskolások elemi szintű anyanyelvi ismereteikhez sokrétű és elnyújtott tapasztalatszerző tevékenység eredményeképpen juthassanak, és az eddig megszokott gyakorlattól eltérően az absztrakt szintű ismeretek (pl. a szófajtan) átkerüljenek a felső tagozat, sőt, a középiskola tananyagába. A bevezető és a kezdő iskolaszakaszban a biztonságos nyelvhasználat megalapozását támogató tapasztalatszerzés fő nyelvészeti témái a hangtan és a stilisztika területéről származnak: a beszédhangok és a beszéddallam, valamint a szavak és kifejezések stílusértéke a vizsgálódás fő terepe, mely lehetőséget kínál néhány alapvető nyelvhelyességi és helyesírási szabályszerűség felismerésére és gyakorlására is.

– Mivel a tapasztalatszerzés feltételeit a beszéd, az olvasás-szövegértés és az írás-írásnyelvhasználat kínálja a legtermészetesebben, a gyermekbarát képességfejlesztő programban az anyanyelvi fejlesztés feladatai és tevékenységei nem elkülönülten, önálló tartalmi egységként jelennek meg, hanem úgy, hogy a tapasztalatszerzés az anyanyelvről (a következő jellel kiemelve: ♦) a beszédfejlesztés, a szövegértés és az írásnyelvhasználat szolgálatában áll, s az adott fejlesztési terület tartalmába integrálódik.

– A program szakít az egy tankönyvre épülő oktatás gyakorlatával. Megvalósításához a metodikai elágazásokat, illetve változatokat, valamint a differenciált fejlesztést kiszolgáló modulrendszerű, több elemből álló, gazdag tanulói taneszközrendszer tartozik.

– A diákok továbbhaladása saját fejlődési ívük mentén folyamatos. Ezért a továbblépés belső lépcsőfokai nem tanévenkénti követelményekben jelennek meg, hanem a kompetenciaterület alrendszerében leírt tevékenységek egymásra épülő, hierarchikus fejlettségi szintjeiben. Így a teljesítés nem mesterségesen, kívülről ütemezett,

hanem a tanuló személyiségfejlődésének belső feltételeitől függően egyéni meghatározottságú. Ezért szükséges a továbbhaladási feltételeknek, a fejlesztés várható eredményeinek a 4. tanév végére, az alsó tagozat befejező szakaszára történő meghatározása.

A PROGRAM GYAKORLATI FELHASZNÁLÁSA

Célcsoport: az általános iskola bevezető és kezdő szakaszának diákjai

Műveltségterület: magyar nyelv és irodalom.

Kompetenciaterület: kommunikáció, szövegértés–szövegalkotás

Tanítási idő: 4 tanévre az összóraszám 32–42%-a, kb. 974–1279 óra

Javasolt óraszámok az 1. tanévben: 236–310 óra, a 2. tanévben: 236–310 óra, a 3. tanévben: 236–310 óra, a 4. tanévben: 266–349 óra határértékek között. Célszerű az iskola helyi tantervét ennek megfelelően alakítani.

A tanterv 45 perces tanítási órákkal és/vagy epocha, illetve projekt jellegű tevékenységszervezéssel működő osztályokban is alkalmazható. Ezért az óraszámoknak nincs meghatározó jelentőségük. Az egyes fejlesztési területek tevékenységeire fordított idő a gyerekek aktuális fejlettségi szintjétől, érdeklődésétől függ, és a tanító belátása szerint alakítandó. A megadott óraszámok tájékoztató jellegűek.

A TANÍTÁSI-TANULÁSI IDŐ FELHASZNÁLÁSÁNAK JAVASOLT BELSŐ ARÁNYAI A KOMPETENCIATERÜLET RÉSZTERÜLETEI SZERINT

Alapozó időszak: szükség szerint.

Napi képességfejlesztő tevékenységek az 1–4. évfolyamon; Beszélgetőkör, Mesehallgatás, Ritmikus tevékenységek – kb. napi 45 perc; Beszéd, beszédértés, szövegalkotás: a fennmaradó összidő 35%-a; Olvasás, az írott szöveg megértése: a fennmaradó összidő 25–40%-a (a választott tanítási stratégia szerint). Írás, íráshasználat: a fennmaradó összidő 25–40%-a (a választott tanítási stratégia szerint).

A RÉSZTERÜLETEKEN BELÜLI ARÁNYOK

Alapozó időszak: szükség szerint

Napi képességfejlesztő tevékenység az 1–4. osztályban

Beszélgetőkör

Mesehallgatás

Ritmikus tevékenység

1. BESZÉD, BESZÉDÉRTÉS, SZÖVEGALKOTÁS

Beszédfejlesztés

Beszédművelés

Beszédértés

Szóbeli és írásbeli szövegalkotás

Ismeretek az anyanyelvről

2. OLVASÁS, AZ ÍROTT SZÖVEG MEGÉRTÉSE

Az olvasástechnika elsajátítása

Bevezetés az olvasás tanulásába

Betűismertetés, kezdő olvasás

Készségfejlesztő gyakorlás

Az írott szöveg megértésének fejlesztése

Az olvasás eszközi használata, önálló ismeretszerzés

3. ÍRÁS, ÍRÁSHASZNÁLAT

Bevezetés az írás tanulásába

A jelrendszer elsajátítása

Írásgyakorlás, helyesírás-fejlesztés

A PROGRAM ALKALMAZÁSI KÖRE

- Támogatja a 2007-es Nemzeti Alaptanterv bevezetését.
- Az iskolák helyi tantervének alapjául szolgálhat.
- Alapját képezheti a gyermekre figyelő pedagógiai szemlélet elterjedésének.
- Elősegíti a kompetencia alapú tanulás általánossá tételét.
- Ösztönzi az együttnevelés gyakorlatának elfogadását.
- Feltételt teremt többféle metodika közötti választásra.
- Korszerű tanulói értékelést ösztönöz.
- Pedagógiai alapvetést ad: a differenciáló tanulásszervezéshez, az egyéni fejlődéshez igazodó tanítási gyakorlatot kiszolgáló taneszközrendszer kifejlesztéséhez, prevenciós modellek, lassított tempójú, a cselekvéses tanulást előnyben részesítő metodikai innovációk kidolgozásához.
- Tájékoztató pontokat ad az új szemléletű pedagógusképzés és -továbbképzés elméletének és gyakorlatának kimunkálásához.

A KOMPETENCIATERÜLET ÁLTALÁNOS FEJLESZTÉSI CÉLJAI ÉS FELADATAI

ALAPOZÓ IDŐSZAK:

Azoknak a képességeknek és készségeknek (a nagy és finommozgás koordinációjának), az auditív és vizuális észlelésnek, a belső kép készítésének a fejlesztése, amelyeknek megfelelő fejlettsége az írás-olvasás megtanulásának feltételeit jelentik.

NAPI KÉPESSÉGFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGEK:

A szóbeli kommunikáció, a beszédbátorság (beszélgetőkör), a belső kép készítése (mesehallgatás) és a mozgás-koordináció (ritmikus tevékenységek) fejlesztése.

1. BESZÉD, BESZÉDÉRTÉS, SZÖVEGALKOTÁS

A nyelv a kapcsolatteremtés, az önkifejezés alapvető eszköze. Az iskoláskor kezdetén lévő gyermeknek van már erről tapasztalata, hisz ekkor már jórészt birtokolja anyanyelvét. Kommunikációja egyre tudatosabb, fejlesztésének, kifejezőképessége csiszolásának azonban nagyon intenzív szakasza kezdődik el az iskolázás elején.

Kedvező esetben az alapozó oktatás végére a gyermek spontán beszéde jelentős mértékben tudatos nyelvhasználattá alakul, szóbeli és írásbeli kommunikációs képessége differenciált.

Az iskolába lépő gyermekre a szóbeliség jellemző. A fejlesztés eredményeképpen várhatóan innen lép majd tovább az írásbeliségbe.

A BESZÉD HANGZÁSBELI ÖSSZETEVŐINEK FEJLESZTÉSÉBEN KIEMELT SZEREPET KAP:

- a helyes beszédtechnika;
- a beszédlégzés;
- az artikuláció;
- a beszédtempó;
- a hangsúly;
- a hanglejtés.

A BESZÉDÉRTÉS, SZÖVEGALKOTÁS KÉPESSÉGÉNEK FEJLESZTÉSE A KÖVETKEZŐKET ÉRINTI:

- beszédpercepciós képesség;
- gondolkodás;
- a magabiztos, tudatos, kreatív önkifejezés megteremtése;
- a választékos, nyelvi eszközökben gazdag, kultúrált stílus kialakítása különböző kommunikációs helyzetekben;
- a kommunikációs igény motiválása, a kommunikáció segítése;
- a beszédfejlődés hátrányainak, valamint a kognitív funkciók sérülésének kompenzálása;
- a szókincsbővítés, a kifejezőképesség komplex fejlesztése (a verbális és nonverbális kommunikáció eszközeinek és kódjainak, a különböző információhordozók üzeneteinek megértése, feldolgozása).

A szóbeliség megtartásának, további fejlesztésének, *finomításának* érdekében az alapozó szakaszban a következő feladatok elvégzése fontos:

- a beszédbátorság erősítése az egyéni sajátosságok elfogadásával;
- a beszédtechnika fejlesztése, a szókincs folyamatos bővítése;
- az elemi szövegértés kialakítása;
- a szövegalkotási kedv felkeltése;
- az elemi szövegalkotás (szóbeli) kialakítása.

A dramatikus tevékenység a programban kiemelt jelentőségű.

- A dráma döntően hozzájárul a kommunikáció (és metakommunikáció), a kifejezőkészség fejlesztéséhez.
- A tanulók könnyebben megértik – megfigyelik, átélik, létrehozzák – a verbális és nonverbális kommunikáció eszközeit, kódjait és összefüggéseit.
- A dramatizálás segítheti az irodalmi anyag tapasztalati, emocionális megértését, feldolgozását.
- Egy-egy irodalmi anyag komplex megközelítése – báb, dráma, zene, képzőművészet – hozzájárul, hogy a tanulók megérezhessék és megtapasztalhassák azt, hogy a különböző műveltségi területek más-más megközelítési módjai a világ megismerésének.

2. OLVASÁS, AZ ÍROTT SZÖVEG MEGÉRTÉSE

Az olvasástanulás a gyermek előbeszédére épül. Az olvasni tudás a jelek megfejtését, jelentéstulajdonítást, a szöveg „üzenetének” megértését jelenti. Ennek érdekében:

- felkeltjük az érdeklődést az írott szöveg tartalma iránt;
- a felfedezés örömeinek átélését biztosítjuk mese- és vershallgatással, korai könyvhasználattal;
- lehetőséget adunk arra, hogy a kezdő olvasás szakaszában a gyorsabban és lassabban fejlődő gyermekek egyaránt sikerhez jussanak;
- az olvasástanulás első pillanatától az olvasottak megértésére helyezzük a hangsúlyt;
- rövid szavak, szófejlesztések olvasása kapcsán alapozzuk a szövegértést;
- kerüljük az értelmetlen betűkapcsolatok olvasását;
- a hangos olvasást az értő néma olvasás képességére alapozzuk;
- lehetőséget teremtünk arra, hogy a gyermekek az olvasás elsajátításában saját tempójuk szerint haladhassanak;
- olvasásra ösztönző légkört teremtünk;
- igényes szövegválasztással elérjük, hogy az információ motiválja az olvasást;
- az olvasás képességének fejlesztésével érjük el, hogy a gyermek cselekvései, értelmi és érzelmi válaszai az írott szavakra ugyanolyanok legyenek, mint a kimondott szavakra.

A szöveghű olvasás és szövegértés biztonsága alapul szolgál más műveltségi területek tartalmának eredményes elsajátításához. Ugyanakkor azok speciális fejlesztési feladataik megvalósításával erősítik, kiegészítik, szélesítik a magyar nyelv és irodalom tanulása keretében megvalósuló személyiségfejlesztő hatásrendszert, segítik az alapozó munkát. Így például:

- az ének-zene az intenzív ritmusérzék- és hallásfejlesztéssel, a népdalkincs közvetítésével, a komplex érzelmi hatáskeltés eszközeivel;
- a testnevelés a testséma, a téri tájékozódás, a nagymozgások, a mozgáskoordináció fejlesztésével, a fegyelmezettség, az összpontosított figyelem és az akaraterő tréningjeivel;
- a technika a kéz intelligenciájának fejlesztésével;
- a vizuális nevelésben a szem és kéz érzékelő-kivitelező apparátusának összehangolásával;
- a matematika az intenzív gondolkodást fejlesztő szövegelemző műveletek alkalmazásával;
- a természetismeret, környezetismeret a megismerés módszereinek kiszélesítésével.

A kapcsolódási pontok és összefüggések figyelembevétele elősegíti a gyakorlati megvalósítás sokféleségének felhasználását az olvasás, szövegértés módszereinek kidolgozásában. A program az előkészítő időszak fejlesztési feladatainak – időhatár nélküli – teljesítése után többféle elágazási lehetőséget kínál. A hang- és betűtanítás sorrendjére javaslatot tesz, de nem zárja ki az egyéb olvasáspedagógiai szemponton alapuló betűtanítási sorrendet sem (kisbetűs, nagybetűs, hangzásbeli azonosság és különbözőség).

3. ÍRÁS, ÍRÁSHASZNÁLAT

A kézírás még a mai, számítógépekkel teli világban is előnyben van a gép alkotta betűkkel szemben. A kézírás megtanulásával írásbeli kommunikációs eszközt adunk a gyermekek kezébe gondolataiknak közvetítésére.

A tanítás során bizonyos szabályokat ismertetünk, mely szabályok megtartása teszi mások számára olvashatóvá az írást. E szabályok kultúránként és írásrendszerünként változnak. A mi írásrendszerünkben a következők:

- balról jobbra haladás;
- a betűket felépítő vonások mozgásiránya és sorrendje;
- a betűk közötti magassági különbségek;
- a betűk változatai – kisbetűk és nagybetűk.

Amikor az írás elsajátításáról beszélünk, elsősorban ezeket a törvényszerűségeket kell számon kérnünk, és csak másodsorban foglalkozhatunk a betűminta szabályos alakításával.

A hazai íráspedagógia gyakorlatában a szabályos betűmintához való alkalmazkodás jelenti az eredményes írástanulás alapját. A követelmények meghatározásakor az írásminta pontos leképezése az irányadó, az értékelés kritériuma a mintától való eltérés mértéke.

Az írástanítás problémáihoz tehát a megtanítás (a tanító) oldaláról közelítünk, keressük azokat az eljárásokat, melyekkel jobban, gyorsabban elérhetjük a „tökéletes” betűalakítást.

Ha azonban a képességfejlesztés (a gyermek) szemszögéből vizsgáljuk a kézírás elsajátítását, figyelembe kell vennünk mindazokat a fiziológiai és pszichológiai körülményeket, melyek befolyásolhatják a kézírást.

Elfogadó, segítő magatartással járulhatunk hozzá az írásképeség kialakulásához. Ugyanakkor nem mondhatunk le a betűk pontos kivitelezésének gyakorlatáról és az apró lépésekre bontott módszertani eljárásokról sem.

Az írásminta akkor segíti a kézírás megtanulását, ha alkalmazkodik az emberi test fiziológiai felépítéséhez: segíti a lendületes vonalvezetést, és könnyed, ritmikus mozgással kivitelezhető.

Ha a betűk egyszerű formálásúak, takarékos vonalvezetésűek, akkor ellenállnak a tempógyorsítás során bekövetkező torzulásnak, és nem gátolják a személyiségjegyeket magán viselő, egyéni írás kialakulását.

Kétféle írásminta tanítása közül választhatnak a tanítók.

AZ ÁLLÓ ÍRÁS

Az iskolai álló írás megalkotása Luttor Ignác (*Kis káté az új írásmódhoz*, Budapest, 1934) nevéhez fűződik. A Luttor-írás álló helyzetű betűtípus, mely a század eleji kalligrafikus írásmóddal szemben egyszerűbb megformálású, folyamatos írást tesz lehetővé. Körformára épül, a vonalközök magassága egy-egy körtávolság, ugyanúgy, mint a kisbetűk törzsvonalát képező körforma vagy ív szélessége. A folyamatos írásban a betűk közti távolság általában akkora, mint egy körtávolság.

Az írófelületet az álló írásnál egyenesen tartjuk magunk előtt. Az álló írás megfelelő eszköze a tompa, gömbvégű toll.

A Luttor Ignác által bevezetett írásmintát – több-kevesebb változtatással – ma is tanítják iskoláinkban. A változatot a kötésvonalakban való eltérés jelenti: az ún. „cés” kötéssel történő kapcsolat, valamint a helykijelölést alkalmazó kapcsolat.

A JOBBRA DŐLŐ ÍRÁS

Az enyhén jobbra dőlő írásmintát Virágvölgyi Péter (*A kézírásról*, 1976) az írástanítás korszerűsítésére dolgozta ki, felelevenítve a reneszánsz kurzív hagyományait. A jó kézírás kialakulásának kulcsát az írásmozgásban látja, az írástanításban nem a betűk szabályos megformálásának, hanem a lendületes, ritmikus mozgásnak tulajdonít kiemelkedő szerepet. A kézírásnak lüktető ritmusa van.

Ez szükséges a fáradságmentes, egyenletes, gyors, jól olvasható íráshoz. A ritmust az azonos mozzanatok vissza-visszatérése, illetve az eltérő mozzanatok váltakozása adja.

Az írásmintát lefelé és felfelé haladó, hangsúlyos és hangsúlytalan vonalak alkotják, melyek ritmikus mozgással, erőteljesebb és halványabb vonalvezetéssel kivitelezhetők.

A lefelé haladó vonalaknak információhordozó szerepük van, míg a felfelé futó vonalak a betűk összekötését segítik.

A kézírás alapvető egységei nem a betűk, hanem az a néhány íráselem, amelyekből az egész írás – a betűk és kötővonalak egyaránt – felépül.

A dőlt írással tanuló gyermekek az írás során kevésbé fáradnak el, lendületesen, gyorsan írnak, íráskéjük a tempó fokozásakor sem torzul. A folyamatos írás során is megtartják az egyéni dőlésszöveget és a kötésvonalak távolságát.

AZ ÍRÁSTANÍTÁS RENDSZERE

A program lehetőséget teremt arra, hogy az írástanulás szakaszai – az alternatív pedagógiában már jól bevált gyakorlat szerint – változzanak. A módszertani elágazásokban kezdődhet az írás tanulása kisbetűs és nagybetűs programmal, nyomtatott vagy írott formában.

Az írástanítás rendszerében azonban e bonyolult tevékenység elsajátítására időt kell szánunk! Figyelembe kell vennünk a kisgyermek finommozgásokhoz szükséges izomzatának felkészültségét, az íróapparat fiziológiai, értelmi, pszichológiai összetevőinek fejlettségi szintjét, valamint a gyermek vizuális, motorikus, perceptuális adottságait.

A kézírás képességének kialakítása és fejlesztése összetett feladat, melynek sikeres megoldásához az érzékelés, a figyelem, az érdeklődés, a felidézés, az emlékezet megfelelő készenléti állapotára van szükség.

Az írástanulás rendszere, módszere és a betűírás megtanulására szánt idő mértéke szoros összefüggést mutat.

Az írás eszközzé válásának ideje a legkorábban a harmadik iskolai év befejezésekor várható. Az addig rendelkezésünkre álló időt az alapozásra, a kézírás megtanulásának apró lépésekre bontott kidolgozására fordítjuk.

A sikeres írástanulás kulcsa az előkészítő munka alapos, türelmes kimunkálásában rejlik. Nem kevesebb feladatot vállal magára az előkészítés, mint hogy a mozgáskoordináció fejlesztésével elvezesse a kisgyermeket a rajzolástól az írásig, illetve megalapozza az írástevékenység technikájának elsajátítását.

Ekkor kerül sor

- az írásszokások kialakítására;
- az íróeszközök célszerű használatának bevezetésére;
- rajzolásra, vázolásra vonalazás nélküli lapon;
- az írást alkotó vonalelemek felismerésére, vázolására, írására;
- a másolás, tollbamondás gyakorlására.

AZ ÍROTT JELRENDSZER TANULÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE

Az írástanulás első szakaszában – legyen az hosszabb előkészítés vagy lassú tempóban végzett gyakorlatsor a mozgáskoordináció kiépítésére – a következő képességeket kell fejlesztenünk:

- a formafelismerést és formaemlékezetet;
- az irányok közötti biztos eligazodást (jobb, bal, fel, le, fent, lent, előtt, mögött, között);
- az íráshoz szükséges egészséges testhelyzet automatikus felvételét;
- a helyes írószertartást;
- a laza csuklómozgást, az írásmozgás ritmusának megérzését;
- a folyamatos kézcsúsztatást;
- az írófelületen való tájékozódást (írólap, sor, sorköz, vonalköz, margó, kezdőpont, végpont, balról jobbra való haladás);
- a formakövetést;
- az írást alkotó elemek kivitelezését különböző anyagokból (pl. fonalból, gyurmából, drótból) és írószerrel (kréta, ceruza).

A BETŰ- ÉS SZÓÍRÁS TANULÁSA

„Az alapkészségek egy része esetében a fejlődés kevésbé befolyásolható, a készség elsajátításában az érés dominál. Ezekben az esetekben a megfelelő fejlettség elérésének kivárása lehet a célravezető. Ilyen készség például az írásmozgás-koordináció, ahol az írástanítás késleltetett megkezdése jelentheti a megoldást.” (*Az alapkészségek fejlődése 4–8 éves életkorban*. Szerk.: Nagy József, OM, 2002) Programunk e kutatás és felmérés tapasztalatait is figyelembe véve alkalmazkodik a gyermekek fejlődési eltéréseihez, ezért a betűírás tanítását csak akkor kezdjük el, amikor a fiziológiai és pszichológiai feltételek a gyermekek többségénél ehhez adottak.

Az írás késleltetett – az olvasás megtanulása után, akár a második félévben kezdődő – tanulása esetén

- az élettani feltételek kedvezőbbek, mert a mozgáskoordináció fejlesztésével a finommozgások összerendezettsége elérhető;
- a betűk tanulási sorrendjét – a nyomtatott betűk felismerésében való biztonság elérésével – a formai (alakításbeli) hasonlóság határozhatja meg;
- az olvasás tanulását nem fogja vissza az írástanulás;
- a nyomtatott nagy- és kisbetűk ismerete segíti a felidézést és formafelismerést;
- a betűírás elkezdésének idejét és ütemét a tanító határozza meg.

A TANULÁSI TELJESÍTMÉNY ÉRTÉKELÉSÉNEK ALAPELVEI

A TANULÁSI TELJESÍTMÉNY ÉRTÉKELÉSÉNEK ALAPELVEI

A tanulási teljesítményt a közoktatási törvény vonatkozó rendelkezésének megfelelően szövegesen értékeljük. A szöveges értékelésnek az első négy évfolyamon az ún. *árnyalt értékelés* a megfelelő formája. A diák teljesítményét nem egy-egy szóval, hanem árnyaltan fogalmazott szöveggel írjuk le. Az árnyaltan értékelő szöveg a diáknak szól, funkciója állapot-visszajelzés, azaz az aktuális fejlettség leírása a szövegértés–szövegalkotás valamennyi területén. Az értékelés egyrészt viszonyítás, a viszonyítás alapja a diák korábbi teljesítménye, másrészt értékkeresés, tehát a meglévő teljesítményt és nem annak hiányát rögzíti. Ugyanakkor megjelöli azokat a területeket is, amelyeken a pedagógus várja a fejlődést.

Mivel a programtanterv az iskolázás első négy évét egységes fejlődési-fejlesztési szakasznak tekinti, a *továbbhaladás feltételeit* a negyedik, sajátos nevelési igényű diákok számára a hatodik évfolyamon határozza meg.

A KOMPETENCIATERÜLET RÉSZLETES FEJLESZTÉSI PROGRAMJA

NAPI KÉPESSÉGFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGEK 6–10 ÉVES KORBAN

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÁS

1. Fontos, hogy reggeli *beszélgetőkört* egyetlen nap se hagyjuk el. Napi ismétlődése biztonságot nyújt, oldja a gyerekekben esetleg meglévő szorongást, felkelti a beszédkedvet, táplálja a beszédbátorságot. A gyerek megtapasztalja, hogy a tanító őt külön is számon tartja, fontos a tanító számára, ami vele történt, amit elmesél. A beszélgetőkör jelentős szerepet játszik az osztály társas kapcsolatainak alakításában is: miközben hallgatják egymást, új és új benyomást szereznek osztálytársaik képzelet-, gondolat- és érzelmvilágáról.
2. A napi *mese-* vagy *történetmondás* a kisiskoláskori nevelés egyik alapvető eszköze. A 6–9 éves gyerek elsősorban képekben gondolkodik. Már meglévő képzeleti, később elvont fogalmi képi világából fokozatosan alakulnak ki. A mese képi világa, szereplőinek sorsfordulatai segítik a gyereket abban, hogy saját érzéseit, indulatait, az őt körülvevő világot megértse. A mesék szókincse, nyelvezete fejleszti szövegalkotó képességét. Ugyanazt a gondosan kiválasztott mesét akár a hét öt iskolai napján is jó újramesélnünk: bár a gyerek a mese egyes részeit már kívülről tudja, történéseit naponta újra átéli, szavait ízlelgeti. Ha rajzot készít a meséhez, akkor újra átéli, a mese képi világa mélyebben a sajátja lesz.
Rendkívül fontos, hogy a tanító *fejből meséljen*. Így tud szemkontaktust tartani mesélés közben a gyerekekkel, így látja reakcióikat. Főként pedig így nem egyszerűen felolvas, hanem magában újraalkotja azt a képfolyamot, amelyből a mese épül, előadásmódja így lesz elevenebb, s ennek is szerepe van abban, hogy a gyerekekben is erőteljesen jelenjen meg a mese képei.
A mesemondást soha ne tekintjük „kisgyermekes” tevékenységnek, hiszen éppen a *kognitív képességek épülésének* is egyik jelentős eszköze.
Soha *ne magyarázzuk* a mesét, történéseiből ne vonjunk le tanulságot, ne kérjük arra a gyereket, hogy válaszsa külön a valóságos és mesei elemeket. A mese éppen akkor hat, ha nem elemezzük. Válaszoljunk a gyerekek kérdéseire, játsszuk el a mesét, de ne magyarázzuk, engedjük, hogy a gyerek átélje, hasson rá.
3. A *ritmikus mozgásra*, a ritmust érzékeltető versmondásra szánjunk minden nap kezdetén – esetleg a beszélgetőkör és a mesemondás után – 10-15 percet. A ritmus létrehozása koncentrációra neveli a gyereket, belső nyugalmat hoz létre benne, könnyeddé, oldottá teszi a csoportlétkört.

MODULOK

Beszélgetőkör; Mesehallgatás; Ritmikus mozgások bevezetése és gyakorlása

ÁLTALÁNOS ALAPOZÁS

Az alapozó időszakban az olvasás- és írástanulást meghatározó képességek fejlesztésére kerül sor. Az olvasás/írás, illetve az írás-olvasás tanulását akkor kezdjük el, amikor az osztály tanulóinak túlnyomó többsége érzékelő és mozgásrendszerének (szenzomotorium) fejlődésében az *alaposítás várható eredményei* megjelentek. Az ehhez szükséges idő meghatározása a tanító egyéni mérlegelésén múlik.

KIEMELTEN FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK, KÉSZSÉGEK

Nagy- és finommozgások koordinációja
Saját test érzékelésének biztonsága
Tájékozódás térben, síkban
Oldaliság (lateralizáció)
Szem-kéz koordináció
Auditív és vizuális észlelés

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÁS

1. Minél *nagyobb súlyt* fektettünk az írás- és olvasástanuláshoz szükséges alapképességek fejlesztésére, annál könnyebben, biztonságosabban tanulnak meg írni-olvasni a gyerekek, annál kisebb a veszélye annak, hogy ebben a folyamatban zavar támadjon.
2. Addig ne *kezdjünk hozzá* a differenciált szervezésű írás- és olvasástanításhoz, amíg legalább az osztály gyerekeinek nyolcvan százaléka nem érte el azt a fejlettségi fokot, amelyet az „alaposítás várható eredményei” megjelölnek.
3. A *gyengénlátó, ill. aliglátó gyermekek* nevelésében különös figyelmet fordítsunk – nem pusztán az alapozó időszakban, hanem a tanulási-tanítási folyamat egészében – a látási (vizuális) megfigyelő és megkülönböztető képesség, a látási figyelem, a vizuális emlékezet, a térérzékelés, a tájékozódó képesség, a mozgás, különösen a finommozgás, valamint a beszéd fejlesztésére.

A FEJLESZTÉS TERÜLETEI

BELÉPŐ TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK

A MOZGÁSRENDSZER:
NAGY- ÉS FINOMMOZGÁSOK,
EZEK KOORDINÁCIÓJA
AZ EGÉSZ TEST MOZGÁSÁNAK
ÁTÉLÉSE
A MOZGÁS ÉS RITMUS
KAPCSOLATÁNAK ERŐSÍTÉSE
A TANULÁST SEGÍTŐ KÉPESSÉGEK:
FIGYELEM, EMLÉKEZET,
GONDOLKODÁS

I. SZINT

– Versek, dalok, mondókák tartalmához és ritmusához illeszkedő mozgások utánzásra épülő követése és gyakorlása

A TÉRBELI TÁJÉKOZÓDÁS
ÉS A SAJÁTTEST-ÉRZÉKELÉS
BIZTONSÁGA

I. SZINT

A testséma megtapasztalása a saját testen és a társakon (testföldrajz)

II. SZINT

Testrészek megnevezése

A SZEM-KÉZ KOORDINÁCIÓJÁNAK ÉS AZ UJJAK MOZGÉKONYSÁGÁNAK FEJLESZTÉSE

I. SZINT

- Mondókákkal, versekkel kísért ujjgyakorlatok utánzásra épülő követése
- Az ujjak megnevezése

II. SZINT

- A közösen mondott versek és a hozzájuk kapcsolódó utánzott ujjmozdulatok közötti összhangra törekvés

TANÍTÓI SEGÉDESZKÖZ

A „Háttértudás és módszerek az alapozáshoz” című fejezet a tanítói kézikönyvben.

MODULOK

A nagymozgás fejlődésének támogatása
 A testtudat fejlődésének támogatása
 Folyamatos szemmelkövetést elősegítő gyakorlatok
 A finommotorika fejlődésének támogatása
 Taktilis érzékelés fejlődésének támogatása
 A vizuális észlelés és emlékezet, vizuomotoros koordináció fejlődésének támogatása
 Az auditív észlelés és emlékezet fejlődésének támogatása
 Játékgyűjtemény
 A térészlelés fejlődésének támogatása
 A statikus egyensúly fejlesztése
 A ritmus-szerialitás fejlődésének támogatása
 Hallási differenciálás
 Összetett gyakorlatok

AZ ALAPOZÁS VÁRHATÓ EREDMÉNYEI

Az olvasás- és írástanulás megkezdése előtt:

1. Mozgás

- helyes tónusszabályozás (az adott mozgás jellegének megfelelően se nem feszes, se nem petyhüdt);
- megfelelő ritmusú, jól koordinált nagy-, finom- és beszédmozgások;
- a mozgás sajátosságainak megfelelő, dinamikusan változó egyensúly-szabályozás;
- mozgás – ritmus – beszéd összehangoltsága;
- a felsorolt képességek automatizált volta (így válik szabaddá a tudat a kognitív feladatok megoldására).

2. Testtudat

- a saját test részletes ismerete (testrészek neve, funkciója) mint a helyes önértékelés alapja;
- kialakult testséma (a test percről percre változó mozgásának megélelési képessége), a mozgás irányítása.

3. Térészlelés

- az önmagához viszonyított elöl-hátul, fönt-lent, oldalt relációk biztos ismerete, használata mozgásban és nyelvi kifejezésben;
- a jobb oldal biztos ismerete;
- biztos tájékozódás síkban.

4. Dominancia

- biztosan kialakult (lehetőleg keresztkezésmentes) szem, fül, kéz, láb dominancia;
- a nem domináns oldal megfelelő használata;
- feloldódott vízszintes középoldalú folyosó;
- oldódó függőleges középoldalú folyosó (melynek átléphetősége a folyamatos írás-olvasás előfeltétele).

5. Koncentrált figyelemre való képesség

6. Észlelés

a) Vizuális észlelés

- kialakult nagyság-, formaállandóság;
- biztos alak-háttér észlelés;
- kialakult követő szemmozgások;
- a kéz folyamatos szemmel követésének képessége (kialakult vizuomotoros koordináció);
- vizuális ingerek sorba rendezésének képessége (szerialitás).

b) Auditív észlelés

- az alap és háttér hanghatás megkülönböztetésének képessége (a zajból kiemelkedő prioritása);
- kialakult fonémamegkülönböztető képesség;
- szituációtól független, biztos beszédértés;
- auditív ingerek sorba rendezésének képessége (szerialitás).

7. Kifejező beszéd

- jól működő belső beszéd;
- egészséges beszédkészlet, közlési vágy;
- helyes beszédlejtés;
- minden hang tiszta ejtése;
- a mondanivalónak megfelelően változó beszédritmus, hangszín, hangerő, hanglejtés;
- grammatikailag helyes mondatfűzés.

I. BESZÉDKÉSZSÉG, SZÓBELI SZÖVEG MEGÉRTÉSE ÉS ALKOTÁSA

A beszédfejlesztés, beszédművelés alapfeltétele a tanító színvonalas nyelvi kultúrája, kifogástalan hangzóéjtése, artikulációja. A diákok kellő fejlődése barátságos, bátorító légkörben, a tanító elfogadó, segítő, serkentő magatartásának segítségével jöhet létre.

KIEMELTEN FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK, KÉSZSÉGEK

Beszédértés

Szövegmondás

A megértést és a gondolatközlést kiszolgáló szótalálás

Szóbeli és írásbeli szövegalkotás

Beszédhanghallás

Beszédlégzés, hangképzés

Artikuláció, tiszta ejtés

Beszéddallam, hangsúly, hangerő

Mondatalkotás, mondatkapcsolás

Elemi helyesírási készség

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÁS

1. A tanulási tevékenységek során olyan helyzeteket kell teremtenie a tanítónak, amelyekben fejlődik a diákok kifejezőkészsége, növekszik magabiztoságuk, függetlenül attól, hogy milyen színtről indultak és milyen nyelvet beszélnek családi körben.
2. A helyzeteket, tevékenységeket úgy szervezzük meg, hogy azok között mindenképpen legyenek a következők:
 - ismert és ismeretlen mondókák, versek, mesék, történetek hallgatása, ezek között szerepeljenek más kultúrából hozott példák, valamint a diákok saját munkái is;
 - a diákok saját munkáinak megbeszélése kis csoportokban egymással és a tanítóval;
 - kívülről megtanult történetek elmesélése, versmondás;
 - elképzelt szerepek eljátszása, rögtönzött színdarab;
 - egyszerű magyarázat, információ és utasítás adása és befogadása, kérdések feltevése és megválaszolása;
 - beszédértési készségek fejlesztése kölcsönösséget nem kívánó helyzetekben, például mese- és történehallgatás.
3. Közös munka társakkal és felnőttekkel, ezek között beszélgetés másokkal, mások véleményének meghallgatása. Vetessük észre, hogy a hozzászólások mennyire kapcsolódnak a tárgyhoz, a hallott vélemények alapján esetleg a saját álláspont módosítása.
4. Együttműködés különböző méretű csoportokban, tanítói felügyelettel, később anélkül is.
5. Segítsük elő, hogy a diákok beszédben és beszédértésben érzékeljék az események sorrendjét, az okot és az okozatot, az érvelés érthetőségét; képesek legyenek megállapítani, hogy mi kapcsolódik a témához és mi nem, képesek legyenek kitalálni egy történet folytatását és felidézni a korábban történeteket.
6. Törekedni kell a nyelvi kommunikációs képességek fejlesztésére a következők szerint: valamennyi műveltségterületen fel kell használni a tananyag egészét a kommunikációs képességek alakítására; különösen cél-

szerű építeni a matematika és a természetismeret tevékenységeire, amelyekben szabatos kérdéseket kell feltenni, gondolatokat kell elmagyarázni és megérteni.

7. A tanulási tevékenységek során olyan helyzeteket kell teremtenie a tanítónak, amelyekben fejlődik a diákok kifejezőképességének szabatossága, növekszik magabiztosságuk, függetlenül attól, hogy milyen szintről indultak és milyen nyelvet beszélnek családi körben.
8. A *hallássérült gyermek* beszéd szintje 2-3 évvel is elmaradhat a halló gyermekek beszéd szintjétől; a szöveges értékelésben a gyermek egyéni haladását, egyéni nehézségeit célszerű figyelembe venni.
9. A *beszédhibás* gyerekek fejlesztéséhez *logopédus* foglalkoztatása nélkülözhetetlen
10. A *hallássérült gyermeket* az osztályteremben a szélső padsorokba, illetve asztalokhoz, lehetőleg nem az ablakkal szembe célszerű ültetni, ahonnan látja, hallja a pedagógust, látja a táblát, ahonnan egyúttal minél jobban látja osztálytársait is, ahol nem süt szemébe a nap. Ha a gyerek hallásvesztése nem azonos mindkét fülén, akkor a jobban halló fülével helyezkedjen közelebb a pedagógushoz. Legcélszerűbb, ha – valamennyi gyerek, egyúttal a hallássérült érdekében is – U alakban helyezzük el az asztalokat. A tanulónak megfelelően kiválasztott és beállított hallókészülékre (amelynek a segítségével a hallásküszöb a beszédmezőbe kerül); a hallókészülék megfelelő működését ellenőrző sztetoklipre van szüksége. Amennyiben a hallássérült gyermek igényli és rendelkezik vele: adó-vevő készülék is használható.
11. A *beszédmozgásukban korlátozott gyerekek* számára különösen fontos, hogy beszédüket ne minősítsük, helyette teljesítményüket – elsősorban korábbi saját állapotukhoz viszonyítva – szövegesen értékeljük.

FEJLESZTÉSI FELADATOK	BELÉPŐ TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK
<p>A BESZÉDBÁTORSÁG ÉS A BESZÉDKEDV FELKELTÉSE, NÖVELÉSE</p>	<p>A szóbeli szövegalkotás és szövegértés gyakorlása</p> <ul style="list-style-type: none"> – Részvétel a napi reggeli „beszélgetőkörben” – Szituációs játékok – Meghallgatott meserészlet befejezése (pl.: saját rajz elmesélése szóban, dramatikus helyzetben stb.) – Képolvasás (eseményképekről, „leíró” képekről, eseménysorokat ábrázoló képekről) kérdések segítségével
<p>TAPASZTALATSZERZÉS AZ ANYANYELV HASZNÁLATÁRÓL A BESZÉD FEJLESZTÉSÉHEZ</p> <p>♦ A MINDENNAPI ÉRINTKEZÉS NYELVI FORDULATAINAK, KIFEJEZÉSI FORMÁINAK MEGFIGYELÉSE ÉS ALKALMAZÁSUK ÉLETHELYZETEKBE</p>	<p>Szövegalkotás és szövegbefogadás gyakorlása gyerekek és felnőttek körében a mindennapi kommunikációban; a mindennapi érintkezés nyelvi fordulatainak használata</p> <p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Köszönés, bemutatkozás, megszólítás – Válaszadás <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kérés, kérdezés, tudakozódás, felszólítás – Válasz kérdésre, felszólításra – Vélemény megfogalmazása <p>III. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Üzenetközvetítés (pl.: hirdetés, meghívás, köszöntés, köszönetnyilvánítás stb.) – A nem nyelvi eszközök (arcjáték, tekintet, gesztusok, testtartás, térköz stb.) és a vokális kódok (hangerő, szünettartás, hangsúly, hanglejtés stb.) megfigyelése és alkalmazása a kommunikáció során – Alkalmazkodás a kommunikációs szerepcseréhez párbeszédben – Részvétel vitában

♦ A SZAVAK JELENTÉSBELI VÁLTOZÁSÁNAK ÉS A HANGOK IDŐTARTAMÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSE

♦ A SZAVAK JELENTÉSÁRNYALATA, STÍLUSÉRTÉKŰK SZEREPE A NYELVI KIFEJEZÉSBEN

♦ A MAGYAR NYELV JELLEMZŐINEK MEGFELELŐ MONDATALKOTÁS MEGFIGYELÉSE

♦ MONDATOK ÖSSZEKAPCSOLÁSA
♦ SZÖVEGALKOTÁSKOR A TAPASZTALATOK FELHASZNÁLÁSA

♦ AZ ÖNKIFEJEZÉS MEGTAPASZTALÁSA ÍRÁSBELI NYELVHASZNÁLATTAL

A hangok időtartamának helyes ejtése természetes beszédhelyzetekben.

I. SZINT

– A helyes időtartam érzékeltetése szósorok, szópárok utánmondásával

II. SZINT

– A helyes időtartam érzékeltetése szósorok, szópárok olvasásával

III. SZINT

– Szómagyarázatok megfogalmazása a jelentésbeli különbségek bizonyítására néhány egyszerű esetben (rajzok készítésével, mondatba foglalással, szöveg korrekciójával; pl.: hal–hall, szál–száll, tol–toll stb.).

Szógyűjtési játékok

I. SZINT

– Mondatalkotás, mondatbővítés kérdések segítségével

– Két (több) mondat összekapcsolása

– Mondatfűzések (pl.: közös mese kialakítása hozzámeséléssel)

– Történetalkotó játékok képek segítségével. Mi lehetett előtte és mi lesz utána?

– Analógiás szövegalkotások (pl.: láncmesék)

II. SZINT

– A szavak jelentésének, stílusértékének érzékelése szöveg értelmezésével, szómagyarázattal, mondatalkotással

– Szövegkorrekciós gyakorlatok elsősorban saját szöveggel

– Hasonló jelentésű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése elsősorban saját alkotású szöveghez és értelmezésük (lehetőség szerint mozgással)

– A hasonló értelmű szavak körének bővítése szótárak (pl.: szinonima) segítségével

– Egy-egy szó jelentésárnyalatainak vizsgálata mimetikus, dramatikus játékok segítségével

– Szövegalkotó gyakorlatok, történetmesélés

III. SZINT

– Gyakran előforduló szókapcsolatok gyűjtése

– Szólások és közmondások értelmezése

– Elbeszélő szövegek alkotása egyéni és közös élmény, fantázia, hangfelvétel stb. alapján

– Leíró szövegek alkotása közvetlen megfigyelés alapján, emlékezetből vagy fantázia alapján (például: játékszerek, ismert vagy elképzelt személyek, más élőlények, helyszínek, olvasmánybeli szereplők, használati tárgyak stb. leírása), a megtapasztalt szerkesztési elemek alkalmazásával

– A tanult szólások, közmondások használata szövegalkotás során

– Elemi szintű szövegszerkesztés szövegalkotó és szövegjavító feladatokban (a szöveg és a cím kapcsolata, tématarítás, időrend, alanyváltás jelzése, a kifejtés tagoltsága)

♦ A BESZÉDHANGOK ÉRZÉKELTETÉSE, MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE

Helyesejtési és hangfelismerési gyakorlatok: a beszédhallás, a beszédmozgás és a vegyes mélylégzés fejlesztéséhez

I. SZINT

– Hangok felismerése és megnevezése közvetlen hangforrás és hangfelvétel segítségével

<p>♦ A HANGKÉPZÉS ÉS A LEVEGŐVEL VALÓ GAZDÁLKODÁS ÖSSZEFÜGGÉSE</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – A saját és a társak légzésének megfigyelése – Feszítő és lazító gyakorlatok (állás, járás, ülés és hanyatt fekvés közben) – Hangok ejtése szabályozott kilégzés közben <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – A helyes beszédlégzés gyakorlása bővülő mondatok mondásával – Pótlevegővétel
<p>♦ KÜLÖNBÖZŐ HANGFORRÁSOK ÉS JELLEMZŐIK</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Egymás hangjának megfigyelése, felismerése játékos formában (pl.: Hol szólsz, kispajtás?) – Egymás hangjának utánzása – Hangkitalálás (különböző hangforrások által keltett hangok utánzása) <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Az emberi hang jellemzőinek megfigyelése (pl.: magas–mély, halk–hangos, vékony–vastag stb.)
<p>♦ A HANGKÉPZÉS ÉS A BESZÉDMOZGÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI</p> <p>♦ A KIFEJEZÉS ÉS AZ ÍRÁSMÓD MEGFELELTETÉSE</p> <p>♦ A TISZTA ARTIKULÁCIÓT SEGÍTŐ AJAKMOZGÁSOK</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nyelvmozgást ügyesítő játékok – Szájról olvasási gyakorlatok <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hangsorok, szavak, szópárok utánmondása játékos formában – A leírt szóalak és a kiejtés összehasonlítása, a leírástól eltérően ejtett hangkapcsolatok megfigyelése. A helyes kiejtések gyakorlása <p>III. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – A mindennapi beszédben, felolvasáskor, szövegmondáskor a helyes kiejtés megfigyelt szabályainak alkalmazása
<p>♦ A BESZÉDRITMUS ÉS -TEMPÓ MEGFIGYELÉSE</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mondókák, kiszámolók, versek ütemezése tapsal, járással, mozgással, egyszerű tánclépésekkel <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mondókák, kiszámolók, nyelvtörők és versek ütemezése egyenletesen lassabb vagy gyorsabb tempóban, mozgással kísérve <p>III. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mondókák, kiszámolók, nyelvtörők, versek ütemezése fokozatosan lassuló vagy gyorsuló tempóban, mozgással kísérve
<p>♦ KÜLÖNBÖZŐ HANGERŐ ÉRZÉKELÉSE, HASZNÁLATA</p>	<p>A hangerő helyes megválasztása a mondanivalónak és a beszédhelyzetnek megfelelően</p> <p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mondókák, kiszámolók, nyelvtörők, versek mondása különféle hangerővel, hangerőváltással <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hanghízlaló és -fogyasztó játékok – Ismert rövid mondókák, kiszámolók, nyelvtörők és versek mondása fokozatosan halkuló vagy hangosodó hangerővel

◆ A MAGYAR NYELVHEZ ILLESZKEDŐ
BESZÉDHANGSÚLY ALKALMAZÁSA

I. SZINT

- A szóhangsúly gyakorlása járással és tapssal
- A szóhangsúly gyakorlása (az első szótag nyomatékos ejtése) utánmondással

II. SZINT

- A szóhangsúly gyakorlása szópárok, szókapcsolatok és rövid mondatok olvasásával

◆ A BESZÉLŐ SZÁNDÉKÁNAK
KIFEJEZÉSE
◆ A KIJELENTŐ, KÉRDŐ ÉS
FELSZÓLÍTÓ MONDAT DALLAMA
◆ ÉRZELMEKET KIFEJEZŐ MONDATOK
HASZNÁLATA

I. SZINT

- A kijelentés és a kérdés beszéddallamának megfigyelése, gyakorlása utánmondással

- A kijelentés és a kérdés beszéddallamának gyakorlása szituációs játék közben

II. SZINT

- A kijelentés és a kérdés (kérdőszóval, nélkül és -e kérdőszócskával) beszéddallamának gyakorlása olvasott szövegben. Hiányos mondatok tartalmának és használatának megfigyelése

III. SZINT

- A felkiáltások, felszólítások és óhajok kifejezésekor a beszéddallam megfigyelése, gyakorlása utánmondással és szituációs játék közben

- Felkiáltások, felszólítások és óhajok olvasása, írása

◆ KÍSÉRLETEK A HELYESEJTÉSI
NORMÁKHOZ IGAZODÓ
SZÖVEGMONDÁSRA
◆ AZ IGÉNYES, SZÉP MAGYAR BESZÉD
JELLEMZŐINEK FELISMERÉSE SAJÁT
ÉS MÁSOK BESZÉDÉBEN

I. SZINT

- Ismert versek és rövidebb prózai szövegek mondása társakkal közösen helyes beszédléggzéssel, szünettartással, artikulációval, időtartammal, hangsúlyozással és hanglejtéssel (kezdetben egy, majd a fejlődés ütemét követve több szempont érvényesülésével)

II. SZINT

- Ismert versek és rövidebb prózai szövegek mondása önállóan helyes beszédléggzéssel, szünettartással, artikulációval, időtartammal, hangsúlyozással és hanglejtéssel (kezdetben egy, majd a fejlődés ütemét követve több szempont érvényesülésével)

- Vers- és szövegmondás közben kapcsolattartás a hallgatósággal

MODULOK

Légzőgyakorlatok mozgással
A hangok világa
Mondókák, nyelvtörők – ritmus, tempó
Mesehallgatás
Versek hangerő-, hangszínváltásra
Tapasztalatszerzés az anyanyelv szintjeiről
Szókincsfejlesztés
Szövegalkotás
Életjátékok
Drámajáték

TANÍTÓI SEGÉDESZKÖZ

Az „Ajánlások a mindennapi mesehallgatás bevezetéséhez” és az „Ajánlások a mesegyűjteményhez” című fejezetek a tanítói kézikönyvben.

ESZKÖZÖK

- Hívóképek (tárgyképek), szóképek, szótag- és betűkártyák
- Mese- és versgyűjtemények az indukciós anyagok válogatásához
- Helyesírási és szinonimaszótár

II. OLVASÁS, AZ ÍROTT SZÖVEG MEGÉRTÉSE

KIEMELTEN FEJLESZTENDŐ KÉPESSÉGEK, KÉSZSÉGEK

Az olvasás jelrendszerének készségszintű használata

Az értő néma olvasás használata eszközként

Az olvasás iránti motiváltság és igény

A szövegek egyéni értelmezésére való törekvés

Gyakorlottság a szövegelemző műveletekben: értelmezés, adatok, információk kiemelése, összefüggések felismerése, következtetések, véleményalkotás

Az anyanyelv használatáról szerzett bővülő tapasztalatokra építve a megértés és a kifejezés pontossága

Érzelmi viszonyulások, szociális érzékenység

Az olvasás útján szerzett információk felhasználása feladathelyzetekben

Többféle információhordozó használata

Tanulási technikák használata az egyéni sajátosságoknak megfelelően

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÁS

1. Gondoskodjunk róla, hogy azok a diákok, akiknek a szöveg számukra nem látható változatára van szükségük (például Braille-írás), ilyen szöveget olvassanak.
2. Fontos, hogy minél megbízhatóbb információnk legyen arról minden gyerek, de különösen a *hallássérült gyerekek esetében*, hogy mennyire pontosan értik az olvasott szöveget. Célszerű, hogy páros munkában, esetleg a gyerek önálló munkáját segítve, előre, még az olvasmány osztálybeli feldolgozása előtt megismerkedjen a szöveggel vagy ugyanazon tartalom egyszerűsített szövegváltozatával, hogy minél inkább érdemben vehessen részt szövegfeldolgozásban. A hallássérült gyerek egyéni szükségleteit figyelembe véve a hangos olvasást mellőzhetjük.
3. A *gyengén-, ill. aliglátó gyermekek* számára annyi időt kell biztosítani az olvasásra, amennyire ehhez szükségük van.
4. A tanító ejtse tisztán a hangokat (hangoztatás). Az olvasástanításban a következő *lépéseket* kövesse.

A) OLVASÁSTANULÁSSAL KEZDŐ PROGRAM

- A hallás, a látás (kép) és a beszédmozgás kapcsolatának kiépítése bemutatással, utánzással
- A hangok és betűk azonosítása
- Betűk összekapcsolása értelmes szavakká
- 2-3 betűből álló szavak képeinek és hangalakjának azonosítása
- Szavak, szókapcsolatok, szó szerkezetek, rövid mondatok megjelenítése írásban a különböző szinten; olvasóknak megfelelő különböző betűméretben és elrendezésben

B) ÍRÁSTANULÁSSAL KEZDŐ PROGRAM

- Nyomtatott nagybetűs szavak, szövegek másolása és illusztrálása
- Nyomtatott kisbetűs írás
- Gyakori szavak betűzése
- Lemásolt szöveg egyéni és közös olvasása
- Olvasókönyv összeállítása (folyamatos)
- Folyóírás
- A leírtak elolvasása, megértése és felidézése

5. A diákok rendszeresen *halljanak* elsősorban elmondott, esetleg hangosan felolvasott történeteket, halljanak verseket a tanító és társaik előadásában.
6. Az *olvasnivalók* között legyenek képeskönyvek, mondókák, mesék, versek, mítoszok, legendák; ritmikai, zenei formálású lírai művek, rövidebb epikai művek, népköltészeti alkotások, elbeszélések és más irodalom, ami a gyerekek nyelvi felfogóképességének megfelel. A nem szépirodalmi művek között legyenek olyanok, amelyek segítségével a diákok jobban megértik önmagukat és a körülöttük lévő világot. Például az időjárásról, a vadállatokról, a csillagokról, a közlekedésről, más országokról szóló könyvek. Az olvasnivalók között legyen olyan szöveg, amely a mindennapi élethez kapcsolódik. Például feliratok, képaláírások, gyermekújságok, használati utasítások, térképek, ábrák.
7. Az olvasnivalók között tartsuk számon a diákok saját írásmunkáit (akár önállóan írták, akár diktálásra, akár többek közös munkája).
8. Értelmezzék a gyerekek az olvasott szövegeket a saját olvasatuk szerint, hallgassák meg a tanító és társaik értelmezését. Beszélgessenek a különböző értelmezésekről.
 - Meséljenek el, olvassanak újra, játsszanak el jól ismert történeteket.
 - Figyeljék meg az olvasott szövegek nyelvi megformáltságát, a kifejezőmód sokrétűségét, stílusát.
 - Használja a tanító az olvasmányok szövegét sokrétű tapasztalatszerzésre: a gondolatközlés adekvát módjának felismeréséhez és gyakorlásához, valamint elemi szintű anyanyelvi ismeretek alapozásához.
9. Készítsenek a gyerekek saját „könyvet” egy bizonyos ismeretcsoporthoz vagy általuk kedvelt versekből, szövegekből.
10. Legyen természetes a diákok számára, hogy könyvekben, szótárakban utánanézznek információknak, egyszerűbb adatoknak. Buzdítsuk őket arra, hogy először fogalmazzák meg a kérdést, amire választ akarnak kapni, hogy érdemben tudják használni azokat a szövegeket, amelyekben információt, adatot keresnek (ne csak szó szerint másolják ki a talált szövegrészeket).
11. Alakítsunk ki olvasásra ösztönző könyves környezetet a tanulás és a szabadidő eltöltésére használt teremben. Ösztönözzük a diákokat arra, hogy otthon is legyenek könyveik.
12. Látogassunk el velük gyerekkönyvtárba, segítsük elő, hogy a könyvtárat önállóan is használni tudják.
13. Látogassunk velük megfelelően kiválasztott kiállítást, tárlatot, gyűjteményeket, színházi előadásokat.

1. FELKÉSZÜLÉS AZ OLVASÁSRA

FEJLESZTÉSI FELADATOK	BELÉPŐ TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK
<p>A BESZÉDHELYZETNEK MEGFELELŐ SZÓBELI KOMMUNIKÁCIÓ</p> <p>A BESZÉD ÉRTHETŐSÉGE, TISZTA HANGZÁSA</p> <p>A KAPCSOLATTARTÁSHOZ SZÜKSÉGES ALAPVETŐ SZÓKINCS HASZNÁLATA</p> <p>KULTURÁLT, FIGYELŐ MAGATARTÁS A BESZÉLGETŐTÁRS IRÁNYÁBA</p> <p>A KÉPI ÉS CSELEKVÉSES INFORMÁCIÓ BEFOGADÁSA, A TAPASZTALATOK, ÉLMÉNYEK KIFEJEZÉSE NYELVI FORMÁBAN</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mesehallgatás: párbeszédes forma, modell az érthetőségre, tiszta ejtésre – Beszélgetés közös élményről, válaszadás a témával kapcsolatos kérdésekre – Tárgyképek felismerése, megnevezése, kapcsolat saját élményekkel – A rész és egész megkülönböztetése a tárgyképek felismerésekor (pl.: baba testrészei, fa, növény részei) – Eseménysor elmondása képről – Cselekvéssor megfogalmazása szóban közvetlen élmény alapján <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mondatalkotás képekről – Több tárgykép egy mondatba foglalása – Mondatok kiegészítése képek segítségével – A képen látott vagy átélt események képzeletbeli folytatása, befejezése
<p>A KÉPI ÉS ÍROTT INFORMÁCIÓK KÖZÖTTI KAPCSOLAT FELFEDEZÉSE</p> <p>ÉRDEKLŐDÉS AZ ÍROTT INFORMÁCIÓK MEGFEJTÉSE IRÁNT (PÉLDÁUL: KÉPSZÖVEGEK, FELIRATOK, CÍMEK, NEVEK)</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mondatalkotás képekről saját szókinccsel – Mondatalkotás hallott szöveg követésével, a mese (vers, mondóka) szavainak felhasználásával – Vers és mondóka tanulása hallás után <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Önálló szövegalkotás modellkövetéssel (a látott képekről, eseményekről kitalált tartalom elmondása) – A szöveg megjelenítése tevékenységgel, ábrázolással, alkotással, pl.: mesekönyv készítése, eseménysor ábrázolása „diafilm” formájában
<p>A HALLOTT (SZABADON ELMONDOTT, FELOLVASOTT) IRODALMI SZÖVEGEK – MESÉK, VERSEK, MONDÓKÁK – BEFOGADÁSA, A SZÖVEGTARTALOM KÖVETÉSE</p> <p>A HALLOTTAK FOLYTATÁSA A KÉPZELET ELŐHÍVÁSÁVAL, KIEGÉSZÍTÉS ÖNÁLLÓ SZÖVEGALKOTÁSSAL A GYERMEKI FANTÁZIA SEGÍTSÉGEVEL, BŐVÍTÉSÉVEL</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Saját képes- és mesekönyvvel való munkálkodás (mesélés, kép és szöveg azonosítása, ábrázolás) – Saját és osztálykönyvtár használata „olvasópercek” tanítói modell követésével
<p>AZ ÉRDEKLŐDÉS FELKELTÉSE AZ OLVASÁS IRÁNT A KÍVÁNCSISÁG MOZGÓSÍTÁSÁVAL</p>	

2. A TANULÁSI KÉPESSÉG FEJLESZTÉSE

FEJLESZTÉSI FELADATOK	BELÉPŐ TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK
<p>AZ OLVASÁS TECHNIKAI ELSAJÁTÍTÁSA:</p> <ul style="list-style-type: none"> – HANGOK FELISMERÉSE HALLÁS UTÁN; – HANGOK TISZTA EJTÉSE; – HANGOK KAPCSOLÁSA; – HANGOK FELISMERÉSE SZAVAKBAN – BETŰISMERET: AZ ÁBÉCÉ KIS- ÉS NAGY NYOMTATOTT BETŰI (A MÓDSZERVÁLTOZATNAK MEGFELELŐ SORRENDEN) – HANG ÉS BETŰ AZONOSÍTÁSA – BETŰKAPCSOLÁS – SZÓOLVASÁS ÉRTELMEZÉSSEL – 3-4 SZÓBÓL ÁLLÓ MONDATOK OLVASÁSA – AZ OLVASOTTAK ÉRTELMEZÉSE <p>AZ EGYÉNI FEJLESZTÉSI CÉLOKNAK MEGFELELŐ TERJEDELMŰ ÉS NEHÉZSÉGŰ SZÖVEGEK OLVASÁSÁVAL AZ OLVASÁSI KÉPESSÉG (ÉRTŐ, NÉMA OLVASÁS, PONTOS, JÓL ÉRTHETŐ HANGOS OLVASÁS) FEJLESZTÉSE</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ A MEGSZERZETT ANYANYELVI TAPASZTALATOK MOZGÓSÍTÁSA, FELHASZNÁLÁSA AZ OLVASÁS GYAKORLÁSI FOLYAMATÁBAN (LÁSD: BESZÉDKÉSZSÉG, SZÓBELI SZÖVEG ALKOTÁSA ÉS MEGÉRTÉSE) <p>AZ ÉRTŐ OLVASÁS FEJLESZTÉSE:</p> <ul style="list-style-type: none"> – AZ OLVASOTTAK ÉRTELMEZÉSE – A TARTALOMBÓL A LÉNYEGES INFORMÁCIÓK KIVÁLASZTÁSA – A SZÖVEGÖSSZEFÜGGÉSEK FELISMERÉSE – EGYSZERŰ KÖVETKEZTETÉSEK – AZ OLVASOTTAK ELKÉPZELÉSE SZAVAK, MONDATOK, RÖVID MESÉK, VERSEK, TÖRTÉNETEK, SOROLÓK, GYERMEKJÁTÉKOK OLVASÁSÁVAL A NÉPKÖLTÉSZET ÉS MŰKÖLTÉSZET KÖRÉBŐL <p>FELTÉTELEK TEREMLTÉSE AZ ÖNÁLLÓ OLVASÁS ÉLMÉNYÉNEK ÁTÉLÉSÉHEZ</p> <p>A SZÖVEGTARTALOM FELFEDEZÉSE, GONDOLATI ÉS ÉRZELMI REAKCIÓK KIFEJEZÉSÉRE ÖSZTÖNZÉS</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hangok megkülönböztetése, tiszta, pontos ejtése – Hangok helyének meghatározása a hallott szóban – Hangok leválasztása kép nevének kiejtésekor – Hangok kapcsolása a jelentés felismerésével (jelentéssel bíró hangkapcsolatok esetében: pl.: él, tó, ár, ég, kő) – Hang és betű párosítása hallás és látás útján – Betűk felismerése szavakban, betűkörnyezetben – Betűkapcsolás, egytagú szavak kirakása betűkártyával, ezek olvasása, megjelenítése rajzzal, bemutatással a megértés tisztázására <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Két-, háromtagú szavak ritmizálása tapsolással, szótagszám szerint – Szóolvasás felkészülés után, a jelentéssel bíró szórészek felismerése, értelmezése – Mondatalkotás az olvasott szavakkal – A mondatzárás érzékeltetése – Rövid (2-6 szóból álló) mondatok olvasása felkészülés után, a szövegértés bizonyítása tevékenységgel, ábrázolással – A folyamatos, pontos olvasás gyakorlása változatos eljárásokkal, pl.: láncolvasás, fogyasztó–dagasztó olvasás, staféta – Párbeszédes szövegek olvasása szerepek szerint <p>III. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ismert szöveg hangos olvasása önálló felkészülés után, tiszta artikulációval, helyes hanglejtéssel – A szövegtartalmat közvetítő, érzelmeket kifejező felolvasás – Kapcsolattartás a hallgatósággal olvasás közben – A szövegben való gyors tájékozódás gyakorlása – Felolvasáskor a beszélő szándékának kifejezése a tanult mondatfajták körében <p>IV. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – A néma olvasás eszközi használata a szöveg megértéséhez – Beszámolás az olvasottakról, az olvasmány tartalmára irányuló kérdések megválaszolása – Eseménysor, lényeges információk felidézése az olvasottak alapján – Szövegrészletek egyéni olvasatának megbeszélése, megjelenítése dramatikus játékokban

VÉLEMÉNYALKOTÁS ELŐSEGÍTÉSE AZ OLVASOTTAKKAL KAPCSOLATBAN

TAPASZTALATSZERZÉS A SZÖVEGFORMA – ÉLETKORHOZ ILLESZKEDŐ – ESZTÉTIKAI ÉRTÉKEIRŐL (PL.: IRODALMI KIFEJEZÉSEK, ÖSSZESENDELŐ SZAVAK, SORVÉGEK, HASONLÍTÁSOK, A SZÖVEG RITMUSA)

ÉRZÉKENYSÉG, NYITOTTSÁG FEJLESZTÉSE A MŰVEKBŐL – ÉLETKORNAK MEGFELELŐEN – KIBONTHATÓ ESZTÉTIKAI ÉRTÉKEK IRÁNT

V. SZINT

- A szövegelemző műveletek alkalmazása: szereplő, helyszín, események megfigyelése, elképzelése, szavak, szövegrészek értelmezése, egyszerű okságok felismerése és következtetések megfogalmazása
- Az egyéni érdeklődésnek és fejlettségnek megfelelő szövegek (mesék, irodalmi művek, ismeretterjesztő leírások, információs szövegek, pl.: használati útmutatók, tájékoztatások, hírközlések) lényegének megértése, az olvasottakkal kapcsolatos vélemény megfogalmazása
- Az olvasott szöveg tartalmának továbbgondolása, folytatása, bővítése fantázia alapján

TAPASZTALATOK SZERZÉSE AZ ANYANYELVRŐL A SZÖVEGÉRTÉS FEJLESZTÉSÉHEZ

♦ TAPASZTALATSZERZŐ TEVÉKENYSÉGEK SZERVEZÉSE A SZAVAK JELENTÉSÉRŐL ÉS MONDATBELI SZEREPÉRŐL AZ OLVASOTT SZÖVEGEK FELHASZNÁLÁSÁVAL

A szavak jelentésének vizsgálata az olvasmányok mondataiban, szövegében.

I. SZINT

- Szavak jelentésének összehasonlítása, felismerése és megnevezése mondatban, szövegben (pl.: megnevez valamit, cselekvést, történet, tulajdonságot fejez ki, helyet jelöl, megmutatja az időt)
- Jelentésbeli hasonlóság, ill. különbség felismerése szócsoportban (pl. nevek, sorban elfoglalt helyet jelölő szavak, mennyiségek, megkülönböztető nevek)
- Szógyűjtések, szócsoportok alakítása, csoportok kiegészítése a szójelentéssel összefüggő szempontok szerint (pl.: cselekvő személye szerint, számosság szerint, a cselekmények ideje szerint, a tulajdonságok különböző mértéke szerint)
- Szavak szótövének keresése. Toldalékos szóalakban a toldalék felismerése
- Egy szó különféle toldalékos alakjának jelentésváltozásával kapcsolatos megfigyelések szósorban, mondatban, szövegben. A toldalékok jelentést változtató szerepének felismerése a szótő és a toldalékos alak jelentésének összevetésével
- Nyelvhelyességi gyakorlatok a vizsgált szóalakok helyes használatával (pl.: gyújt – olt, -ba, -be, -ban, -ben, -kor ragok alkalmazása)

II. SZINT

- Tárgykörös szógyűjtések, analógiás sorok a szójelentéssel összefüggő kikötések szerint (pl. egy cselekvés vagy történés módját kifejező szavak: hull – lassan, méltóságteljesen, libbenve, libegve; cselekvések kifejezése különféle időben; számosság szerint)
- Csoportosítások több szempontra figyelve

Az igekötők jelentésmódosító szerepének és használatának megfigyelése mozgások követésével, kommunikációs helyzetekben, kép-olvasással, mondatpárokban, szövegben

◆ A NYELVHASZNÁLAT SOKRÉTŰSÉ-
GÉNEK MEGFIGYELÉSÉVEL A „NYEL-
VI ILLEMTAN” ALAPOZÁSA

◆ KÜLÖNFÉLE NYELVHASZNÁLATI
VÁLTOZATOK MEGFIGYELÉSÉVEL ÉS
KIPRÓBÁLÁSÁVAL A SZÓKINCSTÉNY ÉS A
KIFEJEZÉSMÓD GAZDAGÍTÁSA

◆ A NYELVI ÉRZÉKENYSÉG
ÉS IGÉNYESSÉG FEJLESZTÉSE

A fejlesztés folyamatos

– Szóbeli és írásbeli szövegek, szövegváltozatok értelmezésével különféle közlési stílusok és kifejezésmódok megfigyelése (pl.: mesélő, magyarázó, beszélgető, hivatalos; igényes–igénytelen; szívélyes, közömbös, durva; földrajzi helyhez, időhöz, korhoz kapcsolható másság)

– A szereplő személyek beszédjellemezőinek megfigyelése olvasmányokban. A beszédváltozatok összehasonlítása. Az eltérések okainak keresése (pl.: a szereplők életkora, korkülönbsége, kapcsolata, pozicionális különbözősége, szituációból vagy jellembeli eltérésekből adódó másságok)

– Különböző kifejezésmódok gyakorlása feldolgozott szövegekhez kapcsolódó dramatikus játékokban. Nyelvi illemtani gyakorlatok különféle élethelyzetekben

– A társak és a tanuló saját beszédének kritikai megfigyelése, korrekciója a fenti témákban szerzett tapasztalatok felhasználásával

AZ OLVASÁS MINT AZ ÖNÁLLÓ TANULÁS ESZKÖZE, AZ ÍROTT INFORMÁCIÓ MEGFEJTÉSÉRE VALÓ TÖREKVÉS MEGALAPOZÁSA

A SZÖVEGBŐL MEGSZERZETT INFORMÁCIÓK FELHASZNÁLÁSÁHOZ FELADATHELYZETEK TEREMTÉSE

ISMERETTERJESZTŐ ÉS HÉTKÖZNAPI SZÖVEGEK (LEÍRÁSOK, UTASÍTÁSOK, TÁJÉKOZTATÁSOK, SZABÁLYOK, FELHÍVÁSOK, HÍREK, PROGRAMOK) PONTOS ÉRTELMEZÉSÉNEK FEJLESZTÉSE

AZ OLVASOTT ÉS MEGÉRTETT INFORMÁCIÓK SZERINT CSELEKVŐ MAGATARTÁS (SZABÁLYKÖVETÉS) ELÉRÉSE

AUDIOVIZUÁLIS ÉS INFORMATIKAI ESZKÖZÖK HASZNÁLATA ADATKERESÉSHEZ

I. SZINT

- Olvasás útján szerezhető tapasztalatok, élmények feldolgozása (bábok, plakátok, képsorok, képregények, rejtvények készítésével)
- Mese folytatása saját szókinccsel
- Gyermeklexikon használatához kapcsolódó játékos feladatok megoldása

II. SZINT

- Saját könyv bemutatása
- Beszámolás az olvasottakról
- Könyvillusztrációk készítése, képsorok tervezése az olvasottakról
- Könyvajánlás, könyvcseré társak között
- Szótárak és gyermeklexikonok használatával fogalom-meghatározások
- Szöveges feladat készítése a szövegből vett információk felhasználásával
- Új információk gyűjtése a feldolgozott témával kapcsolatban
- Egyszerű, néhány szavas utasítások olvasása konkrét szituációban, pl.: játékszabály, feladatleírás, tájékoztató eligazítás, figyelmeztetés. Az olvasottak értelmezése cselekvéssel

III. SZINT

- Rendszeres könyvtárhasználat
- Olvasmányélmények rajzos, szöveges megfogalmazása
- Vázlat készítése tanítói segítséggel
- Beszámolás az olvasottakról vázlat segítségével
- Könyvkeresés, bibliográfia készítése adott vagy választott témához

IV. SZINT

- Vázlat készítése az olvasottakról tanítói segítséggel
- Az olvasottak reprodukálása saját szókinccs alkalmazásával
- Rövid információs szövegek önálló megfogalmazása szóban
- A szerzett információk rendezése, rendszerezése (pl. táblázatba rendezése, felhasználásuk képek, diagramok, táblázatok értelmezéséhez)
- Feldolgozott témákhoz irodalmi, művészeti, ismeretterjesztő művekből kiegészítő ismeretek gyűjtése vagy felhasználásukkal rész-téma részletes kidolgozása
- A helyi lehetőségek szerint tájékozódás informatikai eszközök használatával

3. AZ ÍTÉLŐKÉPESSÉG, AZ ERKÖLCSI, ESZTÉTIKAI ÉRZÉK FEJLESZTÉSE

FEJLESZTÉSI FELADATOK	BELÉPŐ TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK
<p>AZ ERKÖLCSI ÉRTELEMBEN VETT JÓRÓL ÉS ROSSZRÓL SZERZETT SAJÁT TAPASZTALATOK MEGFOGALMAZÁSA</p> <p>AZ IRODALMI MŰVEK OLVASÁSÁVAL A BEFOGADÓI MAGATARTÁS ALAPOZÁSA. PÉLDÁUL ÉRZELMI HATÁS, SAJÁT ÉLMÉNYEK MOZGÓSÍTÁSA, VÉLEMÉNYALKOTÁSRA ÖSZTÖNZÉS</p> <p>BÁTORÍTÁS VÉLEMÉNYEK MEGFOGALMAZÁSÁRA IRODALMI MŰVEK OLVASÁSA KAPCSÁN (JÓ, ROSSZ, SZÉP, CSÚNYA, SZOMORÚ, VIDÁM)</p> <p>AZ ERKÖLCSI FOGALMAK TAPASZTALATI ALAPOZÁSA ÉS ÉLETHELYZETEK ISMÉTELT ÁTÉLÉSÉVEL AZ ERKÖLCSI ÍTÉLŐKÉPESSÉG FEJLESZTÉSE</p>	<p>I. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Saját tapasztalatok megfogalmazása – A műélvezet megtapasztalása játék, kaland, képzelet, ritmus, zene segítségével – Élménynyújtás gyermekirodalomból, pl.: bábozással, színdarab megtekintésével, dramatikus játékkal <p>II. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Irodalmi művek meghallgatása, olvasása utáni benyomások megfogalmazása – Szereplők magatartásának értékelése, következtetés cselekedetből tulajdonságokra, tulajdonságokból cselekedetekre – Az olvasmányokból kiemelt élethelyzetek megbeszélése, véleményalkotás – A helyszín, szereplők, cselekvéssor, történések megjelenítése drámajátékokkal <p>III. SZINT</p> <ul style="list-style-type: none"> – Egyéni vélemény megfogalmazása eseményekről, a különböző szereplők nézőpontjából – Azonosulás vagy elzárkózás indoklása – az olvasmányokból kiemelt élethelyzetek kapcsán – különböző magatartásformák esetében – A művekben felismert esztétikai értékek felismerése rávezető kérdések segítségével (például: Mi a véleményed a szereplő tettéről? Hogyan lehetne egyszerűbben kifejezni a gondolatot? Mi teszi hangulatossá a leírást? Mely szavak fejezik ki a vidámságot? stb.) – Népi játékok, dramatizált formák olvasása, előadása – Részvétel dramatikus játékokban (pl.: a mindennapi élethelyzetek átéléséhez, konfliktushelyzetek megoldásához, kommunikációs helyzetek gyakorlásához) – Történet mesélése saját élményekről, irodalmi művekről, olvasmányokból kiemelt élethelyzetekből

MODULOK

Mintamodulok az Egereskönyv alkalmazásához
Mintamodulok a Jártunkban-keltünkben című munkafüzet témáihoz
Mintamodulok a Ki van a dióhéjban? I. kötetének feldolgozásához (1-2.)
Mintamodulok az ünnepek témakörében
Mintamodulok az Én, te...mi című könyv feldolgozásához

KOMPLEX MODULOK

Mintamodulok hétköznapi- és dokumentumszövegek feldolgozásához
Mintamodulok az Állatok közel és távol című könyv feldolgozásához
Mintamodulok a Hétmérföldes masinák című könyv feldolgozásához
Mintamodulok az Én,te...mi című könyv II. kötetének feldolgozásához
Mintamodulok az Én,te..mi című könyv III. kötetének feldolgozásához
Mintamodulok a Ki van a dióhéjban? II. kötetének feldolgozásához
Mintamodulok hosszabb irodalmi művek feldolgozásához (Lázár Ervin: Nagyravágyó fekete rigó, Lázár Ervin: A négyszögletű kerek erdő, Jacqueline Wilson: Nagy kaland kistányéron, Erich Kästner: Pötyi és Anti)

ESZKÖZÖK

- A hangok különböző helyének felismerésére szolgáló képek
- A hangok felismerésére szolgáló szókészletkártyák
- Képek és jelkártyák az olvasás jelrendszerének tanulásához
- Képes- és meséskönyvek szövegei
- Gyermekirodalmi alkotások
- A gyermekek érdeklődése szerint választott szövegek
- Gyermeklexikonok, szótárak

III. ÍRÁSBELI SZÖVEGEK ALKOTÁSA, ÍRÁSKÉP

AZ ÍRÁSKÉSZSÉG KIALAKÍTÁSA

Kiemelten fejlesztendő képességek, készségek

- Tájékozódás síkban, térben
- A látási, a hallási kép összekapcsolása a beszédmozgással és az írásmozgással
- Lateralizációs képességek
- Testtartás, írószertartás
- Mozgáskoordináció, lendületes írásmozgás
- Az írott jelrendszer eszköz szintű használata különböző műfajú írásokban
- Készségszintű, olvasható, rendezett és tetszetős kézírás
- Saját tapasztalatok, élmények írásbeli megfogalmazása
- Egyéni alkotások (például mesék, versek) létrehozása
- A helyesírási készség fejlesztése másolással, tollbamondással és akaratlagos írással

ÁLTALÁNOS ÚTMUTATÁS

1. Gondoskodjunk róla, hogy azok a diákok, akiknek speciális eszközre van szükségük ahhoz, hogy írni tudjanak, követni tudják a tanítási folyamatot, amennyire csak lehetséges.
2. Ha szükséges, mozgáskorlátozottak számára álljon rendelkezésre könnyen fogható, markolattal ellátott, könnyen nyomot hagyó ceruza; a füzetek, írólapok rögzítéséhez csúszásgátló fólia, a lapozáshoz lapozókarton.
3. *Látássérült* gyermekek számára – ún. visusban kifejezett látásélességük és más egyéni szükségleteiknek megfelelően – álljanak rendelkezésre megfelelő vonalközű füzetek, megfelelő nagyságú, vonalvastagságú, kontraszthatású betűkkel nyomtatott szövegek; egyéni szükségletnek megfelelő fogású, nagyító erejű, világítású nagyító, illetve távcsőszemüveg.
4. *Hallássérült* gyermek esetében a tollbamondást mellőzzük, helyette válasszuk a helyesírás ellenőrzésének más formáit.
5. Valamennyi diák számára – a *gyengénlátó/aliglátó* gyermekek számára különösen – annyi időt biztosítsunk az írásra, amennyire ehhez szükségük van.
6. A *gyengénlátó*, ill. *aliglátó* és a *mozgáskorlátozott diákok* írását kizárólag a betűalakítás és -kötés – nem esztétikai jellemzői – alapján értékeljük.
7. Törekedjünk arra, hogy felkeltsük a diákok *érdeklődését* az írás iránt, például személyesen nekik szóló rövid szövegek, „üzenetek” írásával.
8. Minél változatosabban érzékeltsük az írás *információhordozó* szerepét.
9. A diákoknak legyen alkalmuk arra, hogy különféle szövegek környezetben, változatos célokkal és más-más olvasó számára készítsenek írásbeli munkát.
10. A diákok feltehetően már láttak különféle írásmódokat otthon – például a nevüket leírva, leveleket, nyomtatványokat, képeskönyvek szövegeit stb. Akinek a szülei az anyanyelvükön kívül más nyelven is írnak, esetleg megfigyelhették az idegen nyelv írásmódját. Mindez segítheti a diákokat abban, hogy megértsék az írott nyelv funkcióit, ezt használjuk fel arra, hogy megértsék anyanyelvük írásmódjának funkcióját.
11. A diákok lássanak felnőtteket írni! A tanítók írjanak a diákok jelenlétében, beszéljenek arról, hogy mit írnak – például jegyzetelnek –, így megfigyelhető, hogy az írás többféle célból használható. A diákok legyenek tisztában azzal, hogy az általuk készített írásművek hogyan kapcsolódnak a felnőttek íráshasználatához.
12. Írjanak a diákok kronologikus szöveget: például levelet, naplót, mesét, beszámolót személyes élményeikről, különböző feladatokról, saját – például természetismereti – megfigyeléseikről!
13. Szerkesszenek nem kronologikus szövegeket – például meghívókat, címkéket, feliratokat, üdvözlőlapokat, recepteket, feljegyzéseket!

14. Játsszanak a nyelvvel, írjanak például mondókát, verset, szójátékot, találós kérdést, találjanak ki olyan játékokat, amelyekben szerepe van a szavaknak, a helyesírásnak!
15. Írjanak szélesebb olvasóközönség számára is például mesét, újságot, képregényt, könyvet!
16. Írás közben fedezzék fel a magyar helyesírás néhány alapvető szabályát, és alkalmazzák azokat a különféle írástevékenységekben!

1. A BETŰÍRÁS ELŐKÉSZÍTÉSE

A FEJLESZTÉS TERÜLETEI	BELÉPŐ TEVÉKENYSÉGFORMÁK
A TANULÁST SEGÍTŐ KÉPESSÉGEK: FIGYELEM, EMLÉKEZET, GONDOLKODÁS, NAGYMOZGÁSOK, FINOMMOZGÁSOK EGYÉNI, DIFFERENCIÁLT FEJLESZTÉSE. AZ EGÉSZ TEST MOZGÁSÁNAK ÁTÉLÉSE, A MOZGÁS ÉS RITMUS KAPCSOLATÁNAK ERŐSÍTÉSE	I. SZINT – Versek, dalok, mondókák tartalmához és ritmusához illeszkedő mozgások utánzásra épülő követése és gyakorlása
A TÉRBELI TÁJÉKOZÓDÁS ÉS A SAJÁTTEST-ÉRZÉKELÉS BIZTONSÁGÁNAK KIALAKÍTÁSA	I. SZINT – A testséma megtapasztalása a saját testen és a társakon (testföldrajz) – Az irányok megnevezése és felismerése játékos szituációkban, pl.: helyzetváltoztatások, bábuk mozgatása a jobb, bal, föl, le, előtte, mögötte, alatta fogalmak értelmezésére II. SZINT – Páros testrészek irányok szerinti megkülönböztetése – Játékos mozgások iránykövetésre, tájékozódásra – Az irányok felismerése tükörkép alapján – Testrészek megnevezése
A SZEM-KÉZ KOORDINÁCIÓJÁNAK ÉS AZ UJJAK MOZGÉKONYSÁGÁNAK FEJLESZTÉSE	I. SZINT – Mondókákkal, versekkel kísért ujjgyakorlatok utánzásra épülő követése – Az ujjak elnevezése játékos mondókákon keresztül, a hozzájuk kapcsolódó utánzott ritmikus ujjmozdulatok közötti összhangra való törekvés

A FINOMMOTORIUM ÉS A GONDOLKODÁS KAPCSOLATÁNAK ERŐSÍTÉSE. AZ OLDALISÁG ÉS A SORRENDISÉG (SZERIALITÁS) BIZTONSÁGÁNAK KIALAKÍTÁSA MINDKÉT KÉZ MOZGÉKONYSÁGÁNAK, EGYMÁSRA HANGOLT TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉS A RÓLUKVALÓ TUDATOSSÁGNAK FEJLESZTÉSE

I. SZINT:

- A finommotorikus tevékenységek – például: fonalazás, kötés, gyöngyfűzés; mozaikkép ragasztása, papírsodrás – folyamatának utánzásra épülő követése és rendszeres gyakorlása
- Sodrások, gömbölyítések, formázások agyagozással az ujjak és a tenyér érzékelő funkciójának gyakorlására
- Játékos mozgások és ábrázolások az irányok sík- és térbeli megkülönböztetésére, pl.: állj elé..., tegyél fölé..., rajzolj tőle jobbra..., vedd el a középsőt...

II. SZINT

- Mindkét kéz egyidejű és egymásra hangolt mozgásának gyakorlása, pl.: párhuzamos mozgások karral és ujjakkal, rajzolás nagy alakban mindkét kézzel, sodrások, gömbölyítések, morzsolások, pödrések mindkét kézzel egyszerre

A FORMAÉRZÉK KIALAKÍTÁSA, A FORMÁKNAK A MOZGÁS ÉS A BELSŐ ÁTÉLÉS SEGÍTSÉGÉVEL TÖRTÉNŐ TUDATOSÍTÁSA, A SÍKBELI TÁJÉKOZÓDÁS KÉPESSÉGÉNEK FEJLESZTÉSE. A FIGYELEM ÉS AZ ÖSSZPONTOSÍTÁS ERŐSÍTÉSE, AZ ARÁNYÉRZÉK FEJLESZTÉSE, AZ ÍRÁSBELI MUNKÁK FORMAI ELRENDEZÉSÉHEZ SZÜKSÉGES SÍKBELI TÁJÉKOZÓDÓ KÉPESSÉG ALAPOZÁSA

I. SZINT

- Az egyenes és a görbe vonalakkól álló formák mozgáson keresztül történő átélése és lerajzolása különböző méreteken
- Irányok gyakorlása mozgással: függőleges, vízszintes, átlós, tompa- és hegyesszög, csillagforma, négyszögek és más szabályos oldalú alakzatok
- Alakzatok leképezése mozgással: homorú és domború görbék, hullámok, körök, ellipszisek, spirálok

II. SZINT

- A mozgással megjelenített formák felismerése síkban
- A formák vázolása, rajzolása, írása az arányok, a méret és az elhelyezés megfigyelésével

2. AZ ÍRÁS JELRENDSZERÉNEK MEGTANÍTÁSA

A FEJLESZTÉS TERÜLETEI

BELÉPŐ TEVÉKENYSÉGFORMÁK

AZ ÍRÁSHOZ SZÜKSÉGES SZOKÁSOK ALAPOZÁSA: HELYES TESTTARTÁS, AZ ÍRÓFELÜLET ÉS A SZEM TÁVOLSÁGA, A KAR TÁMASZTÁSA AZ ÍRÓFELÜLETEN, A TERMÉSZETES ÍRÁSMOZGÁSHOZ SZÜKSÉGES FÜZET- (LAP-) TARTÁS AJÁNLÁSA, VÁZOLÓ MOZGÁS AJÁNLÁSA, A FÁRADSÁGMENTES ÍRÁSHOZ SZÜKSÉGES CERUZAFOGÁS KIALAKÍTÁSA, TÁJÉKOZÓDÓ KÉPESSÉG FEJLESZTÉSE AZ ÍRÓFELÜLETEN: JOBB ÉS BAL OLDAL, LAPSZÉLEK, MARGÓ, ELSŐ, UTOLSÓ SOROK, VONALAZÁS FELISMERÉSÉNEK BIZTONSÁGA

I. SZINT

- A fáradságmentes kézíráshoz szükséges ceruzafogás és testtartás gyakorlása
- Vázolások és rajzolások (irányok, egyszerű formák, alakzatok) zsírkrétával, méhviasszal, festékbe mártott ujjakkal, postairónnal

II. SZINT

- Alakzatok megjelenítése formai megkötöttségekkel (sorrend, ismétlődések, méretarányok)

AZ ÍROTT KIS- ÉS NAGYBETŰK (A TANULÁS SZERINTI SORRENDHEZ ALKALMAZKODÓ) FELISMERÉSÉNEK GYAKORLATA A FORMAEMLÉKEZET SEGÍTSÉGÉVEL
 A BETŰFELISMERÉS FEJLESZTÉSE A FORMARAJZON KERESZTŰL TÖRTÉNŐ AZONOSÍTÁSSAL A RÉSZ ÉS EGÉSZ FELISMERÉSÉNEK KÉPESSÉGE A BETŰFORMA ÉS A BETŰT ALKOTÓ ELEMELK MEGFIGYELÉSÉVEL
 A VONALVEZETÉS MEGFIGYELÉSE A BETŰK KAPCSOLÁSA ESETÉN
 AZ ÍRÁSKÉPESSÉG FEJLESZTÉSE A BETŰK KAPCSOLÁSÁVAL, RÖVIDEBB ÉS HOSSZABB SZAVAK, MAJD MONDATOK ÍRÁSÁVAL

I. SZINT

- A betűformák lejárása a földön
- A formák átlátása és követése különböző mozgásokon keresztül
- A betűformák követése nagy test- és végtagmozgásoktól a fokozatosan szűkülő, ujjakkal történő kismozgásokig
- A betűforma mozgás útján történő belső átélése
- A betűforma festése, formázása például fonalból, drótból
- A szabályos betűformáláshoz szükséges vonalvezetés folyamatos követése
- A különböző betűkapcsolási esetek vázolása, a vonalvezetés irányának megfigyelésével

II. SZINT

- A bemutatott formák megfigyelése, mozgással való végigkövetése
- A betűforma megrajzolása rajz-, író- vagy füzetlapon az adott méretekhez (keretekhez) igazodva
- A betű vázolása, kicsinyítése
- A betű szabályos (írásbeli) megformálása nagy alakban
- A betű írása méretarányos formában, vonalrendszerben
- A betűk kapcsolása (szóírás) méretarányos formában, vonalrendszerben

AZ ÍRÁSHASZNÁLATI MÓDOK – MÁSOLÁS, TOLLBAMONDÁS UTÁNI ÍRÁS, ÖNÁLLÓ ÍRÁS – ALKALMAZÁS SZINTŰ KIALAKÍTÁSA. A TECHNIKAI MEGOLDÁSOK TUDATOSÍTÁSA, AZ ÖNÁLLÓ SZÖVEGALKOTÁS ÉS LEÍRÁS KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSE, TÁJÉKOZÓDÓ KÉPESSÉG FEJLESZTÉSE SÍKBAN, ÍRÓFELÜLETEN, PONTOSSÁGRA TÖREKVÉS AZ ÍROTT SZÖVEG ELHELYEZÉSÉBEN, A HIBAJAVÍTÁS SZOKÁSSÁ VÁLÁSÁNAK ELÉRÉSE

I. SZINT

- A másolás lépéseinek alkalmazása tanítói irányítással: megfigyelés, a forma leképezése, emlékezetbe vésés, írásmozgás kivitelezése vízszintes felületen, ellenőrzés összehasonlítással
- Betűk, értelmes szavak, rövid szószerkezetek másolása
- A hibajavítás lehetséges módjainak megismerése
- A hibák javítása tanítói segítséggel

II. SZINT

- Másolás önállóan szövegről
- Tollbamondás lépéseinek alkalmazása: szöveg hallás utáni megértése, értelmezése, helyesírás átgondolása, írás néma verbalizálással, a leírt szöveg átolvasása
- Önellenőrzés összehasonlítással
- Hibajavítás önállóan

IGÉNYESSÉG KIALAKÍTÁSA AZ ÍRÁS FORMAI JEGYEINEK PONTOS BETARTÁSA TERÜLETÉN (ESZTÉTIKUS ÍRÁSKÉP)

I. SZINT

- A betűk helyes megformálásához szükséges hármassáv („padlás, földszint, pince”) megfigyelése, alkalmazása
- A szavak betűsorrendjének felidézése és a helyesírás emlékezetbe vésése az írás előtt
- Rövid szavak, szókapcsolatok írása másolással
- A szóköz megfigyelése, betartása az írás során

II. SZINT

- Másolás a betűsorrend helyes alkalmazásával betűcsere és betűkihagyás nélkül
- A munka önálló ellenőrzése összehasonlítással
- Hibajavítás segítséggel

III. SZINT

- A már megismert rövid szavak, értelmes szókapcsolatok felidézése és emlékezetből való leírása
- Írás tollbamondás után
- Írás emlékezetből
- Önállóan megfogalmazott szöveg írása
- Önellentőrzés, javítás

AZ ÍRÁS ESZKÖZKÉNT VALÓ HASZNÁLATÁNAK ELÉRÉSE, A MAGABIZTOS KÉZÍRÁS FEJLESZTÉSE, AZ ÍRÁSMOZGÁSOK AUTOMATIZMUSAINAK MEGERŐSÍTÉSE (LAZA CSUKLÓMOZGÁS, KÉZCSÚSZTATÁS, KÉZFEL-EMELÉSEK)

I. SZINT

- Szavak többszöri leírása a kivitelezés javításával
- Szófejlesztéses írásmozgás-gyakorlatok a folyamatos vonalvezetés begyakorlására, pl.: él, éle, élet, élete, életet, életében

II. SZINT

- A folyamatos, lendületes írás gyakorlása szavak, szókapcsolatok, leírásával különféle íráshasználati módzatokban
- Szövegírás: rövid szavakból álló mondatok folyamatos másolása, tollbamondás utáni írása

A GAZDASÁGOS ÉS ESZTÉTIKUS SZÖVEGELRENDEZÉS FEJLESZTÉSE, IGÉNYESSÉG ÉBRESZTÉSE A RENDEZETT ÍRÁSKÉP KIALAKÍTÁSÁNAK ÉRDEKÉBEN

III. SZINT

- A szövegelrendezés és az illusztrációkészítés gyakorlása, pl.: vers-másolással, plakátkészítéssel, gyűjtemények elrendezésével, poszter készítésével, magyarázó táblák, feliratok alkotásával
- Naplóírás, saját élmények rövid leírása
- Fokozatosan bővülő terjedelmű szövegek emlékezetből történő leírása és önálló elrendezése a lapon – lapszélek, betű- és sortávolság megtartásával

AZ ÖNELLENŐRZÉS ESZKÖZSZINTŰ HASZNÁLATÁHOZ SZÜKSÉGES EGYÉNI KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSE

I. SZINT

- Tanítói segítséggel történő hibafelismerés és -javítás

II. SZINT

- Az írásbeli munka befejezését megelőzően a leírt szöveg figyelmes átolvasása, a hibák – még tanítói segítséggel történő – megkeresése és javítása

III. SZINT

- A hibák önálló felismerése és azok korrigálása
- Az önellentőrzés szokássá válása

AZ ÍRÁSTECHNIKA FEJLESZTÉSE: LENDÜLETESÉG, RITMUS, FOLYAMATOSSÁG, PRAKTIKUS FORMÁLÁSOK, EGYÉNI JEGYEK MEGJELÉNÉSÉNEK ELFOGADÁSA AZ OLVASHATÓSÁG ÉS ESZTÉTIKUM KÖVETELMÉNYEIN BELÜL, AZ ÍRÁS TEMPÓJÁNAK FOKOZÁSA

I. SZINT

A mások számára is olvasható írás gyakorlása

II. SZINT

- Az írás lendületének és ritmusának tudatos gyakorlása irányított írástempóban, a szabályosság és esztétikum megőrzése mellett; pl. szövegrészek többszöri leírása után a legszebb kiválasztása, az írás véleményezésével az eredményesség okainak tudatosítása (hogyan érhetjük el, hogy rövidebb idő alatt, szebben írjunk?)
- Szósorok, szófejlesztések, lendületes írás a betűszám növelésével azonos időegységben
- Azonos szövegmenyiség írás rövidülő időtartamban

III. SZINT

- A rendezett, tiszta, igényes és jól olvasható írás folyamatos gyakorlása
- A leírt szöveg gazdaságos és jól áttekinthető elrendezése

ELSŐSORBAN A SAJÁT- VAGY OLVASMÁNYÉLMÉNYEN ALAPULÓ ÖNÁLLÓ FOGALMAZÁSOK MEGÍRÁSÁHOZ SZÜKSÉGES ÍRÁSTECHNIKAI JÁRTASSÁG ÉS BIZTONSÁG MEGERŐSÍTÉSE, AZ ÍRÁSBELI SZÖVEGALKOTÁS (TARTALMI, TERJEDELMI, NYELVI ÉS FORMAI SZEMPONTOK FIGYELEMBEVÉTELÉVEL TÖRTÉNŐ) MEGALAPOZÁSA AZ EGYÉNI KÉPESSÉGEK FIGYELEMBEVÉTELÉVEL, AZ ÁTTEKINTHETŐ, ESZTÉTIKUS ÍRÁSRA ÉS SZÖVEGELRENDEZÉSRE VALÓ TÖREKVÉS AZ ÖNÁLLÓ ÍRÁSBELI MUNKÁKBAN, AZ ÍRÁS ESZTÉTIKUMÁNAK MEGŐRZÉSE, AZ ÖNÁLLÓ ÍRÁSBELI MUNKA PONTOSSÁGÁRA, FELADATMEGÉRTÉSÉRE ÉS FELADATTARTÁSÁRA IRÁNYULÓ KÉPESSÉGEK FEJLESZTÉSE, AZ ÖNÁLLÓ TANULÁSI KÉPESSÉG MÉLYÍTÉSE

I. SZINT

- Az elbeszélő, leíró formájú, néhány mondatból álló szöveg önálló leírása

II. SZINT

- Megadott témában rövidebb-hosszabb fogalmazások önálló alkotása leíró, elbeszélő formában
- Beszámolók írása az iskolai napi történetekről, eseményekről

III. SZINT

- Leírások állatokról, történelmi jelenetekről, helybeli tájakról szerzett benyomásokról, utazásokról
- Élményt adó feladatokkal, mozgalmas és játékos gyakorlatokkal a tanulói figyelem és motiváltság megteremtése

3. TAPASZTALATOK SZERZÉSE AZ ANYANYELVRŐL AZ ÍRÁS HELYESSÉGÉNEK MEGALAPOZÁSÁHOZ

A FEJLESZTÉS TERÜLETEI	BELÉPŐ TEVÉKENYSÉGFORMÁK
<p>A MAGYAR ÁBÉCÉ BETŪI ÉS AZOK RENDJÉNEK HASZNÁLATA</p> <p>A MAGÁN Hangzók és a mássalhangzók különbségének, csoportjainak felismerése</p> <p>A magyar helyesírás néhány szabályának felfedezése és alkalmazása:</p> <ul style="list-style-type: none"> – A szótagolás és az elválasztás – A nagy kezdőbetű alkalmazásának gyakori esetei – A többes szám jelölése – A múlt időt kifejező szóalakok írása – A felszólítást kifejező szóalakok írása – Az igekötős szóalakok írása – A mit? honnan? hol? hová? merre? meddig? kivel? mivel? kérdésre válaszoló toldalékos szóalakok írása – Számok, mennyiségek írása 	<p>I. SZINT Az ábécé betűinek felsorolása. A betűrend szabályának felfedezése és alkalmazása egyszerű feladatokban (sorba rendezés, hibás sorrend javítása)</p> <p>II. SZINT A betűrend használata gyakorlati feladatokban (pl. könyvek rendezése szerző szerint, cím szerint, keresés telefonkönyvben, betűrendes tartalomjegyzékben írásfeladatokhoz)</p> <p>III. SZINT Helyesírási szótár, kézikönyvek használata (pl. fejszó, szócikk használata írásos gyűjtőmunkához)</p> <p>A kiejtés szerinti és a kiejtéstől eltérő írásmód, valamint a j–ly használatának megfigyelése és gyakorlása folyamatos:</p> <ul style="list-style-type: none"> – írásgyakorló tréningekkel (pl.: gyűjtések, csoportosítások, betűpótlók, hibakereső feladatok); – néhány helyesírási szabályosság felismerésével (pl.: szóvégi -ó, -ő, -ú, -ű és -u, -ü; -ít, -ul, -ül végződés) és alkalmazásával; – különböző írástevékenységekben (pl. kommentáló másolás, látóhalló tollbamondás, látó- emlékeztetből írás, illetve ezek előkészítés nélküli alkalmazásával, valamint akaratlagos írással) folyamatosan bővülő szókészlet körében. <p>Tanévenként újabb j–ly-os szó helyes leírásának megtanulása (A fejlesztési szinteket fentiek alkalmazására – csoportra szabottan, a szókincs körének meghatározásával – a tanító adja meg.)</p> <p>I. SZINT A szabályosság felismerése és alkalmazása szavak, mondatok, szövegek írásakor, másolás, tollbamondásra írás, emlékeztetből írás és akaratlagos írás közben Szótő formájában adott szavak beszerkesztése szövegbe Hiányzó betűk, toldalékok pótlása Hiányos szövegek pótlása helyesen írt szóalak kiválasztásával szóhalmazból Önellenőrzés, hibajavítás a tanító segítségadásával</p> <p>II. SZINT Hibásan írt szavak felismerése és javítása mondatban, szövegben Kapcsolódó mondatok, rövid szövegek alkotása megadott szótövek felhasználásával A szabály felidézésével a hibás esetek korrekciója Hibajavításhoz a helyesírási szótár felhasználása</p>

III. SZINT

Példák, analógiás sorok gyűjtése felismert szabályokhoz, a szavak felhasználása szövegalkotó feladatokhoz és a gyakorlati élettel összefüggő feladatok megoldásához (pl.: postai pénzesutalvány, postacsekk, csomagszállító, űrlapok kitöltése, meghívó, magyarázó szöveg, képaláírás, lemezborító, termékbemutató), megfogalmazásához

Mondatok, szövegek alkotása egy vagy 2-3 kikötéssel (pl.: legyen benne saját, megkülönböztető név, múlt időben történjenek az események, többen végezzék ugyanazt a cselekvést, legyen benne párbeszéd)

Szövegek átírása pl. a szereplők, a helyszín, az idő vagy a stílus változtatásával

Az írásbeli munkák önálló ellenőrzése, a felismert hibák kijavítása

MODULOK

Az író-olvasó környezet megteremtése az osztályban

Oszkár – dőltbetűs írás

Írástanítással kezdő program

TANESZKÖZ

Anyanyelvünkről

ESZKÖZÖK

- írott információban (feliratok, felszólítások, nevek, címek) gazdag környezet;
- képes és mesekönyvek;
- apró tárgyak, játékok, eszközök a mozgáskoordináció fejlesztéséhez;
- eszközök a kézműves technikák gyakorlásához, pl.: fonal, agyag, papír;
- vázoló és íróeszközök;
- betűelemek, betűkártyák;
- táblai bemutatáshoz szükséges eszközök, pl.: kréta, csomagolópapír, fólia

VÁRHATÓ EREDMÉNYEK A NEGYEDIK ÉS HATODIK OSZTÁLY VÉGÉN

VÁRHATÓ EREDMÉNYEK A NEGYEDIK OSZTÁLY VÉGÉN

A diák köznapi helyzetekben adekvát megnyilatkozásokra képes: köszönés, megszólítás, kérdés, kérés, társalgás, tájékoztatás.

- Spontán helyzetben köszön, ismeretlen szituációban megszólít, kér és tájékoztat.
- A társalgásban kérdez, kapcsolódik a mások által elmondottakhoz.
- Bonyolultabb, rímes verseket a hangerő szöveg által megkívánt szabályozásával, szünettartással elmond.
- Dramatikus játékokban megfelelő beléptetéssel, a közönség által jól hallhatóan, a mondattípusoknak megfelelő intonációval mondja szövegét.

Különbséget tud tenni – a gyakran megfigyelt – közlési stílusok és kifejezésmódok között. Megért egyszerű metakommunikációs jelzéseket.

Széles körű tapasztalatai vannak az anyanyelv néhány elemi jellemzőjéről, például a szavak jelentéshordozó szerepéről, toldalékolásáról, a mondat- és a szövegalkotás elemi szabályairól, a beszélői szándék kifejezésének módjáról, illetve annak megértéséről.

Ismert tartalmú szöveg véletlenszerűen kiválasztott részét folyamatosan és pontosan felolvassa.

6–10 évesek számára befogadható kb. egy-két oldalnyi szöveget néma olvasás útján megért, és saját olvasata szerint értelmezi azt. A szövegben egyszerű összefüggéseket felismer, a fontos információkat kiemeli. A szövegből nyert információkat feladathelyzetben felhasználja.

Az olvasott szövegről felkészülés után képes emlékezetből tömörített összegzést adni.

Egyszerű szerkezetű és stílusú, legalább egy oldalnyi szöveget felkészülés után folyamatosan, a szöveget nem ismerők számára is jól érthetően *felolvas*.

Az olvasottakról véleményt nyilvánít.

Rövid szöveget nyomtatott és folyóírással mások számára jól olvashatóan, betűkihagyás és betűcsere nélkül ír.

Adott vagy választott témáról egy-másfél oldal terjedelmű, értelmes, összefüggő szöveget ír.

- Jelzi a szó- és mondathatárokat.
- A mondatvégi írásjelek közül megfelelően használja a pontot és a kérdőjelet.
- Begyakorolt szókészletben helyesen jelöli
 - a magán- és mássalhangzók időtartamát;
 - a tulajdonnevek kezdőbetűjét;
 - a kiejtéstől eltérő hangkapcsolatokat;
 - a j hangot.
- Helyesen írja az igekötős igék gyakori eseteit.
- Hibátlanul választja el az egyszerű szavakat.

VÁRHATÓ EREDMÉNYEK TANULÁSBAN AKADÁLYOZOTT DIÁKOK FEJLŐDÉSÉBEN A HATODIK OSZTÁLY VÉGÉN

Köznapi helyzetekben adekvát megnyilatkozásokra képes: köszönés, megszólítás, kérés, kérdés, tájékoztatás.

- Gyakorló helyzetben, a napszaknak megfelelően, a köznapi protokollnak megfelelően köszön, tegezve és magázva megszólít, kér és tájékoztat előre megbeszélte témákban.
- Rövid verset a ritmus érzékeltetésével elmond.
- Gyakorló helyzetben előre meghatározott témában más szereplőt alakítva megszólít, kér és tájékoztat (szerepet játszik).
- A társalgásban részt vesz.
- Dramatikus játékban részt vesz.

6–10 éveseknek ajánlott könyvekből bekezdésnyi szöveget némán *elolvas*, a szöveg lényeges elemeit *megérti*, a számára fontos elemeket, szereplőket kiemeli.

Egy oldalnyi szövegből a szöveg használatával kiválasztja a szereplőket és a történéseket.

Rövid szöveget egyszeri elolvasás után hangosan *felolvas*, olvasása folyamatos, a szöveget ismerők számára érthető; a hosszabb, nehezebb szavak olvasásával többször próbálkozhat.

Néhány szavas saját közléseket nyomtatott és folyóírással mások számára *olvashatóan leír*.

Tanítói segítséggel helyesen használja a mondatkezdő nagybetűt és a mondatvégi pontot.

Ismert írott szövegben felismeri a szó- és mondathatárokat.

Ismert és gyakorolt szókészlet körében helyesen jelöli a tulajdonnevek kezdőbetűjét, valamint a magán- és mássalhangzók időtartamát.

A TANTERVFEJLESZTŐ MŰHELY MUNKATÁRSAI

Kecskeméthyiné Mezősi Annamária

Kereszty Zsuzsa

Kulcsár Gábor

Kuti Gusztávné

Lányi Marietta

Montay Beáta

Pintye Mária

Szilágyi Imréné

A sajátos nevelési igényű diákokra vonatkozó szövegrészek forrása:

Horváth Attila – Kereszty Zsuzsa: *Tanterv az általános iskola 1–6. évfolyamú integrált osztályai számára*. OKI, Tantervbank, 2000.

A tantervfejlesztésben közreműködő gyógypedagógusok: *Angyalossy Zsuzsa* (látássérültek); *Gaal Éva* (tanulásban akadályozottak); *Fótiné Hofmann Éva* (mozgáskorlátottak); *Perlusz Andrea* (hallássérültek)